

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

MIGRATION & LAW

VOLUME 5, ISSUE 5

2025

MIGRATION & LAW

VOLUME 5, ISSUE 5

It was founded on 18 February 2021. It is published 6 times a year
State registration certificate: series KB No. 24750-14690P as of 10 March 2021
Founder and publisher: National Academy of Management

15 Ushinsky St., Kyiv, Ukraine, 03151. Certificate ДК No. 4714 as of 23 April 2014

Print media identifier: R30-06032 (Decision No. 870 of April 24, 2025)

Included in the List of scientific specialized publications of Ukraine (category "B") in public administration, law, economics, sociological and political sciences (specialties: 051 — Economics, 052 — Political science, 054 — Sociology, 081 — Law, 281 — Public management and administration, 292 — International economic relations, 293 — International law) in accordance with the orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 07 April 2022 No. 320, 06 June 2022 No. 530 and 20 June 2023 No. 768

EDITORIAL BOARD

KURYLIUK Yurii — Editor-in-Chief, DSc in Law (National Academy of Management)

Ukrainian Members of the Editorial Board

BABIN Borys, DSc in Law (State University "Kyiv Aviation Institute")
BIL Maryana, DSc in Econ., PhD in Public Adm. (Dolishnyi Institute of Regional Research of NAS of Ukraine)
BORTNIK Nadiya, DSc in Law (Admiral Makarov National University of Shipbuilding)
KAMINSKA Nataliia, DSc in Law (Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine)
KOLOMIYETS Natalia, DSc in Law (Chernihiv Polytechnic National University)
KOSTYNETS Valeriya, DSc in Econ. (National Academy of Management)
MALYNOVSKA Olena, DSc in Public Adm. (National Institute for Strategic Studies)
MYTROFANOV Igor, DSc in Law (Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University)
NIKIFORENKO Volodymyr, DSc in Law, PhD in Public Adm. (Professor V. Kulchyt'skyi Scientific Centre for Ukrainian Statehood of the NALS of Ukraine)
OVCHAR Pavlo, DSc in Econ., PhD in Public Adm. (National Academy of Management)
OLIINYK Svitlana, PhD in Law (European Union Advisory Mission Ukraine)
POZDNIAKOVA-KYRBIATIEVA Ellina, DSc in Soc. (Khortytsia National Educational & Rehabilitation Academy)
POZNYAK Olexii, PhD in Econ. (Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine)
RADZIVILL Olexandr, PhD in Law (Kyiv University of Law of NAS of Ukraine)
SITSINSKA Maya, DSc in Public Adm. (Khmelnitskyi Cooperative Trade and Economic Institute)
SHEVCHUK Olexandr, DSc in Polit. (National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine)
FILIPPOV Stanislav, DSc in Law (Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service)
FILIPPOVA Victoria, DSc in Public Adm. (Kherson National Technical University)
ZHALILO Yaroslav, DSc in Econ. (National Institute for Strategic Studies)
ZOSKA Yana, DSc in Soc. (Mariupol State University)

International Members of the Editorial Board

BERMEJO Rut, PhD in Polit. (University Rey Juan Carlos, Spain)
BUČIŪNAS Gediminas, Dr in Law (Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University, Lithuania)
GÓRNY Agata, Dr hab. in Soc. (Warsaw University Center for Migration Studies, Poland)
HOSNEDLOVÁ Renáta, PhD in Soc. (Toulouse School of Economics, France)
IESUE Laura, PhD in Soc. (Sam Houston State University, Texas, USA)
VOLLMER Bastian, PhD in Soc. (Catholic University of Applied Sciences Mainz, Germany)
KRUESSMANN Thomas, Dr in Law (University of Kent, England)
MARQUES José, PhD in Soc. (Polytechnic Institute of Leiria, Portugal)
TRAUNER Florian, DSc in Polit. (Vrije Universiteit Brussel, Belgium)
FRANK Libor, PhD in Polit. (University of Defence, Czech Republic)

Recommended for printing by the Academic Council of the National Academy of Management

The authors of the articles are responsible for the accuracy of facts, quotations, proper names, geographical names, names of enterprises, organizations, institutions and other information. Opinions expressed in the articles may not coincide with the point of view of the editorial board and do not impose any obligations on it.

Reprints and translations are permitted only with the consent of the author and the editors.

MIGRATION & LAW

VOLUME 5, ISSUE 5

Засновано 18 лютого 2021 р. Виходить 6 разів на рік

Свідцтво про державну реєстрацію: серія KB № 24750-14690P від 10.03.2021

Засновник і видавець: ВНЗ «Національна академія управління»

Україна, 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15. Свід. ДК № 4714 від 23.04.2014

Ідентифікатор друкованого медіа: R30-06032 (рішення № 870 від 24.04.2025)

Включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з державного управління, соціологічних, економічних, політичних і юридичних наук (спеціальності: 051 — Економіка, 052 — Політологія, 054 — Соціологія, 081 — Право, 281 — Публічне управління та адміністрування, 292 — Міжнародні економічні відносини, 293 — Міжнародне право) відповідно до наказів МОН України від 07.04.2022 № 320, від 06.06.2022 № 530 та від 20.06.2023 № 768

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КУРИЛЮК Юрій — головний редактор, д.ю.н., проф. (ВНЗ «Національна академія управління»)

Українські члени редколегії

БАБІН Борис, д.ю.н., проф. (Державний університет «Київський авіаційний інститут»)

БІЛЬ Мар'яна, д.е.н, к.держ.упр., с.н.с. (Інститут регіональних досліджень ім. М. Долишнього НАН України)

БОРТНИК Надія, д.ю.н., проф. (Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова)

ЗОСЬКА Яна, д.соц.н., проф. (Маріупольський державний університет)

ЖАЛІЛО Ярослав, д.е.н., с.н.с. (Національний інститут стратегічних досліджень)

КАМІНСЬКА Наталія, д.ю.н., проф. (Інститут держави і права ім. В. Корецького НАН України)

КОЛОМІЄЦЬ Наталія, д.ю.н., проф. (Національний університет «Чернігівська політехніка»)

КОСТИНЕЦЬ Валерія, д.е.н., проф. (ВНЗ «Національна академія управління»)

МАЛИНОВСЬКА Олена, д.держ.упр., с.н.с. (Національний інститут стратегічних досліджень)

МИТРОФАНОВ Ігор, д.ю.н., проф. (Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського)

НІКІФОРЕНКО Володимир, д.ю.н., к.держ.упр., проф. (Науковий центр Української державності ім. проф. В. Кульчицького НАПрН України)

ОВЧАР Петро, д.е.н., к.держ.упр., доц. (ВНЗ «Національна академія управління»)

ОЛІЙНИК Світлана, к.ю.н., доц. (Консультативна місія Європейського Союзу в Україні)

ПОЗДНЯКОВА-КИРБЯТ'ЄВА Елліна, д.соц.н., проф. (Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія)

ПОЗНЯК Олексій, к.е.н., с.н.с. (Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи НАН України)

РАДЗІВІЛЛ Олександр, к.ю.н., доц. (Київський університет права НАН України)

СІЦІНСЬКА Майя, д.держ.упр., проф. (Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут)

ФІЛІППОВ Станіслав, д.ю.н., проф. (Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького)

ФІЛІПОВА Вікторія, д.держ.упр., проф. (Херсонський національний технічний університет)

ШЕВЧУК Олександр, д.політ.н., проф. (Чорноморський національний університет ім. П. Могили)

Іноземні члени редколегії

БЕРМЕХО Рут, PhD in Polit. (Університет Рея Хуана Карлоса, Іспанія)

БУЧЮНАС Гедімінас, Dr in Law (Університет Миколаса Ромеріса і Університет Вітаутаса Великого, Литва)

ВОЛМЕР Бастіан, PhD in Soc. (Католицький університет прикладних наук Мейнца, Німеччина)

ГУРНИ Агата, Dr hab. in Soc. (Центр дослідження міграції Варшавського університету, Польща)

ІШЬЮ Лаура, PhD in Soc. (Університет імені Сема Х'юстона, Техас, США)

КРЮССМАН Томас, Dr in Law (Кентський університет, Велика Британія)

МАРКЕС Хосе, PhD in Soc. (Політехнічний інститут Лейрії, Португалія)

ТРАУНЕР Флоріан, DSc in Polit. (Брюссельський вільний університет, Бельгія)

ФРАНК Лібор, PhD in Polit. (Університет оборони, Чехія)

ХОСНЕДЛОВА Рената, PhD in Soc. (Тулузька школа економіки, Франція)

Рекомендовано до друку Вченою радою ВНЗ «Національна академія управління»

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей. Висловлені у цих статтях думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора і редакції.

ЗМІСТ

CONTENTS

1. Кримінально-правова охорона територіальної цілісності України: трансформації законодавства після 2014 року з урахуванням міжнародних стандартів / Criminal and legal protection of territorial integrity of Ukraine: transformations of legislation after 2014 taking into account international standards

Красій Марія / Krasii Mariia 5

2. Негласні слідчі (розшукові) дії в системі судового контролю: аналіз судової практики і перспективи реформування з урахуванням досвіду Державної прикордонної служби України / Covert investigative actions under judicial oversight: analysis of judicial practice & prospects for reform taking into account the experience of State Border Guard Service of Ukraine

Халимон Сергій, Ващук Ольга, Бережанський Назар
/ Khalymon Serhii, Vashchuk Olha, Berezhanskyi Nazar 19

3. Нормативне відмежування незаконного переправлення осіб через державний кордон України від суміжних кримінальних правопорушень / Normative distinction between illegal trafficking of persons across the Ukrainian state border from related criminal offenses

Шехтер Сергій / Shekhter Serhii 39

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПІСЛЯ 2014 РОКУ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

CRIMINAL AND LEGAL PROTECTION OF TERRITORIAL INTEGRITY OF UKRAINE: TRANSFORMATIONS OF LEGISLATION AFTER 2014 TAKING INTO ACCOUNT INTERNATIONAL STANDARDS

Марія Красій¹

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
(вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ, 76019)*

Mariia Krasii

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
(15, Karpatska, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76019)*

Отримано: 04.10.2025. Затверджено: 23.11.2025

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено охорону територіальної цілісності України в умовах збройної агресії російської федерації та активної імплементації міжнародних стандартів кримінальної відповідальності. Визначено, що після 2014 року відбувся системний перегляд кримінального законодавства у сфері захисту суверенітету й територіальної цілісності, що зумовило формування нового безпекового вектора кримінально-правової політики держави. Проаналізовано положення міжнародних актів, насамперед Статуту Організації Об'єднаних Націй, Заключного акта Наради з безпеки та співпраці в Європі, Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, які закріплюють принципи непо-

¹ кандидат юридичних наук, доцент; orcid 0000-0001-8752-7371; e-mail: kmariia@ukr.net

рушності державних кордонів та визначають поняття злочину агресії. Наголошено, що ратифікація Римського статуту 21 серпня 2024 року стала ключовим етапом інтеграції України у систему міжнародного кримінального правосуддя, підтвердила готовність держави визнавати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду (МКС) та сприяла гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Зазначено, що попри наявність спільних рис, злочин агресії у міжнародному праві має ширший зміст, охоплюючи аспекти міжнародної відповідальності держав, тоді як у кримінальному праві України він фокусується на захисті суверенітету та основ національної безпеки. Доведено, що ефективна імплементація міжнародних стандартів потребує створення дієвого механізму комплементарності між національною юрисдикцією та МКС, що передбачає внесення змін насамперед до Кримінального процесуального кодексу України з метою визначення процедур співпраці у справах, пов'язаних зі злочинами агресії та посягання на територіальну цілісність. У підсумку зроблено висновок, що кримінально-правова охорона територіальної цілісності України перебуває на етапі якісного оновлення: відбулася переорієнтація від внутрішньодержавного до інтегрованого підходу, заснованого на принципах міжнародного кримінального права. Така еволюція сприяє зміцненню національної безпеки та підвищенню міжнародної легітимності української державності.

Ключові слова: державний кордон; територіальна цілісність; державний суверенітет; злочин агресії; акт агресії; кримінально-правова охорона; міжнародні стандарти; кримінально-правова політика; національна безпека; Україна.

ABSTRACT

The article examines the protection of the territorial integrity of Ukraine in the context of armed aggression by the Russian Federation and the active implementation of international standards of criminal responsibility. It is determined that after 2014 there was a systematic revision of criminal legislation in the field of protection of sovereignty and territorial integrity, which led to the formation of a new security vector of the criminal law policy of the state. The provisions of international acts are analyzed, primarily the Charter of the United Nations, the Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe, the Rome Statute of the International Criminal Court of 1998 (hereinafter referred to as the Rome Statute), which enshrine the principles of the inviolability of state borders and define the concept of the crime of aggression. It is emphasized that the ratification of the Rome Statute on August 21, 2024 became a key stage in Ukraine's integration into the system of international criminal justice, confirmed the state's readiness to recognize the jurisdiction of the International Criminal Court (hereinafter referred to as the ICC) and contributed to the harmonization of national legislation with international standards. It is noted that despite the presence of common features, the crime of aggression in international law has a broader meaning, covering aspects of the international responsibility of states, while in the criminal law of Ukraine it focuses on the protection of sovereignty and the foundations of national security. It is proven that the effective implementation of international standards requires the creation of an effective mechanism of complementarity between national jurisdiction and the ICC, which provides for amendments, first of all, to the Criminal Procedure Code of Ukraine in order to determine the procedures for cooperation in cases related to crimes of aggression and violations of territorial integrity. As a result, it is concluded that the criminal-legal protection of the territorial integrity of Ukraine is at the stage of qualitative renewal: there has been a reorientation from an intrastate to an integrated approach based on the principles of international criminal law. Such an evolution contributes to strengthening national security and increasing the international legitimacy of

Ukrainian statehood.

Key words: state border; territorial integrity; state sovereignty; crime of aggression; act of aggression; criminal law protection; international standards; criminal law policy; national security; Ukraine.

I. ВСТУП

У більшості держав питання забезпечення територіальної цілісності традиційно пов'язується з утвердженням суверенітету, непорушності державних кордонів, збереженням незалежності та формуванням національної ідентичності. Для України ці аспекти набули особливого значення після 2014 року, коли порушення територіальної цілісності держави зумовило необхідність ґрунтовного перегляду чинного кримінального законодавства та його адаптації до міжнародних стандартів захисту суверенітету і безпеки. У результаті цього кримінально-правова охорона територіальної цілісності набула нового змісту та стала одним із ключових напрямів кримінально-правової політики України.

Анексія Автономної Республіки Крим та початок збройної агресії російської федерації проти України у 2014 р. актуалізували потребу переосмислення державних підходів до забезпечення основ національної безпеки, насамперед територіальної цілісності та недоторканності. Внутрішня кримінально-правова політика отримала виразний безпековий вектор, що зумовило необхідність внесення до кримінального законодавства комплексу змін, спрямованих на протидію сепаратизму, колабораціонізму та іншим формам посягання на державний суверенітет і територіальну цілісність.

Попри те, що основні законодавчі зміни були здійснені у 2014–2022 рр., наслідки цих рішень визначають сучасну політику держави у сфері безпеки та правосуддя. Україна досі перебуває у стані широкомасштабної збройної агресії, і саме ефективність кримінально-правових механізмів протидії злочинам проти держави залишається вирішальним для забезпечення національної безпеки.

Питання кримінально-правової охорони територіальної цілісності України було предметом дослідження таких науковців, зокрема, як: П. Богуцький, О. Дахно, Дж. Джейкобсон, А. Кассезе, М. Пахніна, А. Носача, С. Перепелиці, Д. Топал, які проаналізували механізми захисту територіальної цілісності України від злочинів агресії. Узагальнення наукових

підходів свідчить про потребу подальшої гармонізації національного кримінального законодавства з міжнародними стандартами у сфері захисту національної безпеки.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою статті є дослідження трансформації кримінально-правових засобів захисту територіальної цілісності України після 2014 р. з урахуванням міжнародних стандартів та практики їх імплементації у національне законодавство. Дослідження базується на використанні системного, історико-правового, порівняльно-правового та формально-юридичного методів. Їхнє застосування дало змогу розкрити еволюцію законодавчого регулювання, визначити його узгодженість із міжнародними актами, а також виявити проблеми правозастосування в умовах триваючої збройної агресії.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасною, а також багатовіковою, гарантією стабільного розвитку та функціонування держави є збереження її територіальної цілісності. Поступальний розвиток більшості країн світу не здатний вирішити питання територіальної цілісності та недоторканності, внаслідок чого деякі держави стикаються з проблемами анексії, сепаратизму, сецесії та загрозою агресивних воєнних дій.

З огляду на довгостроковість і різноманітність існуючих загроз територіальній цілісності України, існує нагальна потреба у дослідженні питань визначення злочинів проти територіальної цілісності України. Своєчасне виявлення причин, умов, суспільних відносин і процесів, що зумовлюють злочинність, а також реагування державних структур на внутрішні та зовнішні посягання на територіальну цілісність України, дозволить запобігти розчленуванню державної території (зовні) та зміцнити її внутрішню єдність (зсередини)¹.

Для вирішення цього питання необхідно конкретизувати зміст поняття територіальної цілісності як однієї з фундаментальних ознак державності. Її правова природа зумовлена поєднанням трьох клю-

¹ Pakhnin M., Nosach A., Perepelytsia S., Topal D. (2022). Criminological analysis of the protection of the territorial integrity of Ukraine. *DIXI*. Vol. 24. No. 2. pp. 3–4. URL: <https://doi.org/10.16925/2357-5891.2022.02.10>

чових елементів — суверенної влади, юрисдикції та територіального верховенства. Суверенна влада відображає незалежність держави у здійсненні своїх внутрішніх і зовнішніх функцій; юрисдикція визначає просторові межі дії національного законодавства та компетенції органів державної влади; територіальне верховенство означає виключне право держави здійснювати владні повноваження на своїй території без втручання будь-яких зовнішніх суб'єктів. У сукупності ці елементи формують цілісний правовий механізм, що забезпечує стабільність державних кордонів, недоторканність території та реалізацію національного суверенітету.

Вперше на офіційному рівні поняття «територіальної цілісності держави» було визначено в Статуті ООН¹ у 1945 р., в якому заборонялось застосування сили проти «територіальної недоторканості та політичної незалежності будь-якої держави», згодом воно отримало подальший розвиток в низці міжнародних договорів, серед яких: «Декларація ООН про принципи міжнародного права та співробітництво держав»², яка стосувалась системи налагодження дружніх відносин та співпраці між державами згідно зі Статутом ООН; «Заключний акт Наради з безпеки та співпраці в Європі»³, який визначав непорушність кордонів між державами та їх зобов'язання утримуватись наразі і в майбутньому від будь-яких посягань на ці кордони.

У науковій доктрині проблема територіальної цілісності також отримала широке осмислення. Так, А. Кейсес визначає її як «елемент державної єдності, що характеризує незмінність державних кордонів, територіальну цілісність та недоторканність історично сформованої території держави та народу, що проживає на певній території»⁴.

Сутність державної території, у свою чергу, можна розглядати у трьох взаємопов'язаних аспектах:

¹ United Nations Charter (full text). URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

² Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations of October 24, 1970. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/202170?v=pdf>

³ Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі (Гельсінський заключний акт) від 01.08.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text

⁴ Cassese A. (1986). *International Law in Divided World*. Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press. 429 p. URL: <https://archive.org/details/internationallaw0000cass/page/n451/mode/2up>

- 1) частина земної кулі, в межах якої держава від імені свого народу здійснює територіальне верховенство, що являє собою невід'ємну частину державного суверенітету та є важливим атрибутом забезпечення цілісності території держави, оскільки вказує на те, що влада держави є вищою владою по відношенню до всіх осіб та організацій, які перебувають на даній території;
- 2) простір, в межах якого реалізується суверенітет держави, що виключає можливість реалізації влади іншої держави над її природними ресурсами, основними ознаками якого є приналежність її до певної держави та її верховенство в межах певної території (територіальне верховенство);
- 3) частина земної кулі, яка перебуває під суверенітетом певної держави, її межі територіального верховенства визначені державними кордонами, правовий статус яких регламентується національним законодавством та міжнародними договорами¹.

Важливим є й внесок Ж. Якобсона, який розглядає територіальну цілісність крізь призму реалізації принципу недоторканності кордонів. Учений виділяє ключові функції державного кордону:

- розподільну (бар'єрну) (коли держава за допомогою інструментів митної політики та юридичних норм обмежує можливість взаємодії між країнами шляхом обмеження чи припинення просування громадян, товарів, капіталів та навіть інформації)
- об'єднувальну (контактну) (коли в межах прикордонних районів формуються особливо тісні контакти, які утворюють так звані «зони взаємодії національних господарств» між сусідніми державами)².

Таким чином, міжнародно-правове розуміння територіальної цілісності охоплює як заборону порушення кордонів, так і забезпечення належного правового режиму території. Ці стандарти стали визначальними для розвитку національного законодавства України після 2014 р., коли в умовах збройної агресії російської федерації держава була змушена трансформувати кримінально-правові механізми охорони своєї територіальної цілісності.

¹ Дахно О. Ю. (2018). Державна територія та територіальна цілісність: структурно-функціональний аналіз морфології понять. *Грані*. Т. 21, № 7. С. 31–37. URL: <https://doi.org/10.15421/171891>

² Jacobson J. (2014). Notes on self-determination. *New Politics*. Vol. IV. No. 1. p. 25.

Як слушно зазначає П. П. Богуцький, національна безпека є особливим соціальним феноменом, який визначає безпекове існування людини, суспільства і держави, зміст якого має комплексні ознаки, що визначається безліччю найважливіших для людського буття цінностей та інтересів, які безумовно мають всезагальний характер. Відтак, кримінально-правова охорона такого соціального комплексу, що має багаторівневу структуру, може здійснюватися лише найбільш ефективними кримінально-правовими засобами, що визначає відповідний правовий режим¹.

Завдання державної політики у сфері забезпечення державної безпеки, визначені Стратегією забезпечення державної безпеки України², безпосередньо впливають на формування сучасної кримінально-правової політики держави у сфері охорони територіальної цілісності. Зокрема, Стратегія передбачає розвиток спроможностей суб'єктів системи забезпечення державної безпеки щодо своєчасного попередження, виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз державній безпеці України, запобігання та протидії таким загрозам; удосконалення контррозвідувального забезпечення державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, оборонного, економічного і науково-технічного потенціалу, економічної безпеки, об'єктів критичної інфраструктури від впливу суб'єктів розвідувально-підривної діяльності; активізація протидії спеціальним інформаційним операціям, спрямованим на повалення (зміну) конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, загострення суспільно-політичної ситуації в державі, підлив обороноздатності, та іншим проявам протиправної діяльності на шкоду інтересам України. Реалізація цих завдань вимагає вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність, яке забезпечує належну правову реакцію на злочини, що посягають на основи національної безпеки, зокрема на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України), державну зраду (ст. 111 КК України), колабораційну діяль-

¹ Богуцький П. П. (2018). Правовий режим кримінально-правової охорони національної безпеки України. *Кримінальне право в умовах глобалізації*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25 травня 2018 р.). Одеса: НУ «ОЮА». С. 83.

² Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 р. «Про Стратегію забезпечення державної безпеки»: Указ Президента України від 16.02.2022 № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/56/2022.#Text>

ність (ст. 111-1 КК України), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України) та інші пов'язані діяння. Таким чином, завдання, визначені у Стратегії забезпечення державної безпеки, виступають стратегічною основою для формування та реалізації кримінально-правової політики держави в умовах триваючої агресії та гібридних загроз.

Сучасні події засвідчують наявність постійної загрози державному суверенітету та територіальній цілісності України, що проявляється у систематичних актах агресії, окупації та порушеннях основоположних норм міжнародного права. Така ситуація актуалізує потребу не лише у правовій оцінці відповідних діянь, а й у переосмисленні ефективності механізмів захисту територіальної цілісності держави. Відповідно до Конституції України та принципів міжнародного правопорядку, територія держави є єдиною і недоторканою за будь-яких обставин — як у мирний, так і у воєнний час. Проте сучасна практика свідчить про те, що міжнародно-правові механізми забезпечення цього принципу часто виявляються неефективними або заблокованими через політичні фактори, що фактично знецінює їхню дієвість. У зв'язку з цим особливого значення набуває застосування норм національного та транснаціонального кримінального права, спрямованих на притягнення до відповідальності осіб, винних у посяганнях на державну територію, та на посилення спроможності самої держави протидіяти таким злочинам у межах міжнародної співпраці.

Неефективність механізмів міжнародного кримінального правосуддя, зокрема обмежена юрисдикція МКС та відсутність реальних інструментів примусу, підсилюють потребу у розвитку транснаціональних механізмів кримінально-правової взаємодії між державами.

Особливе місце у контексті міжнародних стандартів охорони територіальної цілісності посідає Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р.¹ (Римський статут), який встановлює основоположні принципи притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні злочинів агресії, воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду. Саме злочин агресії (ст. 8 bis Статуту) безпосередньо кореспондує з поняттям посягання на територіальну цілісність і суверенітет держави, а відтак має істотне значення для

¹ Rome Statute of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>

формування кримінально-правової політики України в умовах триваючої збройної агресії.

21 серпня 2024 р. Верховна Рада України ратифікувала Римський статут¹, що стало важливим кроком на шляху повної інтеграції України до системи міжнародного кримінального правосуддя. Ратифікація Римського статуту засвідчила політичну волю держави визнавати юрисдикцію МКС на постійній основі, а також відкрила можливості для ефективної співпраці у сфері розслідування та притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів. Як справедливо відзначила І. Марчук, ратифікація Україною Римського статуту, як очікується, покращить застосування міжнародного права на внутрішньому рівні та підвищить якість юридичного обґрунтування у справах про воєнні злочини, оскільки національним суддям необхідно буде взаємодіяти з правовою базою Міжнародного кримінального суду та відповідною судовою практикою².

У Римському статуті «злочин агресії» означає планування, підготовку, ініціювання або вчинення особою, яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, акту агресії, який за своїм характером, тяжкістю та масштабами є грубим порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй. Водночас «акт агресії» означає застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави чи в будь-який інший спосіб, несумісний зі Статутом Організації Об'єднаних Націй³. Тоді як у національному законодавстві України (статті 110, 111, 437 КК України) увага зосереджена переважно на внутрішньому аспекті захисту території та суверенітету. Таким чином, у межах міжнародного права агресія трактується як злочин проти миру та міжнародного правопорядку, а в межах національного — як злочин проти основ національної безпеки. Така відмінність зумовлює потребу законодавчого узгодження дефініцій

¹ Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України від 21.08.2024 № 3909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text>

² Marchuk I. (2025). Rough Waters or Smooth Sailing? Taking Stock of War Crimes Judgments by Ukrainian Courts. *Journal of International Criminal Justice*. Vol. 23, Issue 2. pp. 309–327. URL: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqaf035>

³ Rome Statute of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>

«агресія» та «посягання на територіальну цілісність» з метою забезпечення єдності кримінально-правової кваліфікації відповідних діянь.

Подальший розвиток українського законодавства про кримінальну відповідальність у сфері захисту територіальної цілісності держави має відбуватися з урахуванням положень міжнародного кримінального права, насамперед Римського статуту. Відмінність між міжнародними і національними підходами до визначення злочину агресії зумовлює необхідність законодавчого наближення змісту відповідних понять, що забезпечило б їх сумісність у правозастосовній практиці.

Г. С. Гордон відзначає, що ключовим юридичним інтересом, що захищається у зв'язку із злочином агресії, є державний суверенітет/територіальна цілісність¹. У міжнародному праві злочин агресії має публічно-правовий характер і пов'язаний із міжнародно-правовою відповідальністю не лише окремих осіб, але й держав, тоді як у національному законодавстві України акцент робиться насамперед на кримінально-правовому захисті державного суверенітету та територіальної цілісності. Це свідчить про необхідність системного узгодження механізмів міжнародно-правової та національної кримінально-правової відповідальності за злочини проти миру й безпеки людства.

Законодавче наближення положень КК України до міжнародних стандартів передбачає уточнення об'єктивних і суб'єктивних ознак злочинів, пов'язаних із агресією, а також розширення кола суб'єктів відповідальності за планування, підготовку або здійснення акту агресії. Необхідно забезпечити реальну можливість притягнення до відповідальності осіб, дії яких становлять злочини проти миру та безпеки людства, у тому числі у співпраці з міжнародними судовими інституціями.

Ефективність імплементації міжнародних стандартів залежить не лише від факту приєднання України до Римського статуту, а й від створення дієвого національного механізму його реалізації. В умовах триваючої збройної агресії така гармонізація набуває не лише правового, а й стратегічного значення, адже зміцнює міжнародну легітимність української правової системи та її здатність забезпечувати

¹ Gordon G. S. (2024). Charging Aggression as a Crime against Humanity? Revisiting the Proposal after Russia's Invasion of Ukraine. *Israel Law Review*. Vol. 57, Issue 2. pp. 213–246. URL: <https://doi.org/10.1017/S0021223724000037>

належний рівень кримінально-правової охорони територіальної цілісності держави.

Після ратифікації Римського статуту перед Україною постало завдання гармонізації національного законодавства з міжнародними дефініціями злочину агресії, а також імплементації принципу комплексності, відповідно до якого МКС доповнює, а не замінює національні юрисдикції. Для цього необхідно створити ефективні механізми взаємодії органів досудового розслідування, прокуратури та судів з МКС, а також внести відповідні зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України.

Водночас трансформація українського законодавства про кримінальну відповідальність після 2014 р. демонструє поступову уніфікацію з міжнародними стандартами відповідальності за злочини агресії. Ухвалення статей 111-1 «Колабораційна діяльність» та 111-2 «Пособництво державі-агресору» КК України свідчить про прагнення держави посилити механізми протидії агресії та окупації, наблизивши їх до загальних принципів Римського статуту щодо індивідуальної кримінальної відповідальності за участь у міжнародних злочинах.

Такий підхід відображає перехід від виключно національної парадигми захисту територіальної цілісності до інтегрованої моделі, в якій норми міжнародного кримінального права стають орієнтиром для вдосконалення законодавчої платформи України у сфері забезпечення національної безпеки.

IV. ВИСНОВКИ

Проведене дослідження засвідчило, що трансформація кримінально-правових засобів охорони територіальної цілісності України після 2014 р. є закономірною реакцією держави на збройну агресію, окупацію частини її території та системні загрози національному суверенітету. В умовах триваючих воєнних дій і гібридних викликів Україна поступово сформувала власну модель кримінально-правового забезпечення територіальної цілісності, в основі якої — поєднання норм національного та міжнародного права.

По-перше, законодавець здійснив суттєве посилення кримінальної відповідальності за злочини проти основ національної безпеки, зокрема за посягання на територіальну цілісність і недоторканність (ст. 110 КК України), державну зраду (ст. 111 КК України), колабора-

ційну діяльність (ст. 111-1 КК України) та пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України). Ці зміни стали правовою основою для забезпечення належної реакції держави на акти агресії та внутрішні прояви співпраці з окупаційними структурами.

По-друге, ратифікація Римського статуту у 2024 році стала важливим етапом гармонізації українського кримінального законодавства з міжнародними стандартами. Злочин агресії, визначений у ст. 8 bis Римського статуту, безпосередньо співвідноситься з положеннями КК України, проте між ними все ще зберігається концептуальна різниця: у міжнародному праві агресія розглядається як злочин проти миру, що посягає на безпеку міжнародної спільноти, тоді як у кримінальному законодавстві України вона також віднесена до злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (ст. 437 КК України), але водночас тісно пов'язується з посяганням на основи національної безпеки.

По-третє, імплементація міжнародних стандартів у сфері протидії злочину агресії та посягання на територіальну цілісність держави передбачає створення ефективного механізму комплементарності між національною юрисдикцією та МКС. Для цього необхідно розробити та закріпити у Кримінальному процесуальному кодексі України спеціальні процедури співпраці з МКС, які забезпечать процесуальну взаємодію органів досудового розслідування та суду у справах, пов'язаних із посяганнями на територіальну цілісність і суверенітет України.

По-четверте, аналіз норм Римського статуту та КК України свідчить про поступовий перехід від формального визнання міжнародних норм до їх реальної інтеграції у правову систему України. Цей процес не лише підвищує ефективність кримінально-правової охорони територіальної цілісності, а й зміцнює міжнародну легітимність української державності.

Отже, кримінально-правова охорона територіальної цілісності України перебуває на етапі становлення якісно нової системи, у якій поєднуються національні безпекові інтереси та міжнародні стандарти кримінальної відповідальності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Богуцький П. П. (2018). Правовий режим кримінально-правової охорони національної безпеки України. *Кримінальне право в умовах глобалізації*: матер. Міжнар. наук.-пр.-акт. конф. (Одеса, 25 травня 2018 р.). Одеса: НУ «ОЮА». С. 80–83.
2. Дахно О. Ю. (2018). Державна територія та територіальна цілісність: структурно-функціональний аналіз морфології понять. *Грані*. Т. 21, № 7. С. 31–37. URL: <https://doi.org/10.15421/171891>
3. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі (Гельсінський заключний акт) від 01.08.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text
4. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України від 21.08.2024 № 3909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text>
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 р. «Про Стратегію забезпечення державної безпеки»: Указ Президента України від 16.02.2022 № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/56/2022.#Text>
6. Cassese A. (1986). *International Law in Divided World*. Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press. 429 p. URL: <https://archive.org/details/internationallaw0000cass/page/n451/mode/2up>
7. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations of October 24, 1970. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/202170?v=pdf>
8. Gordon G. S. (2024). Charging Aggression as a Crime against Humanity? Revisiting the Proposal after Russia's Invasion of Ukraine. *Israel Law Review*. Vol. 57, Issue 2. pp. 213–246. URL: <https://doi.org/10.1017/S0021223724000037>
9. Jacobson J. (2014). Notes on self-determination. *New Politics*. Vol. IV. No. 1. p. 25.
10. Marchuk I. (2025). Rough Waters or Smooth Sailing? Taking Stock of War Crimes Judgments by Ukrainian Courts. *Journal of International Criminal Justice*. Vol. 23, Issue 2. pp. 309–327. URL: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqaf035>
11. Pakhnin M., Nosach A., Perepelytsia S., Topal D. (2022). Criminological analysis of the protection of the territorial integrity of Ukraine. *DIXI*. Vol. 24. No. 2. pp. 3–4. URL: <https://doi.org/10.16925/2357-5891.2022.02.10>
12. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>
13. United Nations Charter (full text). URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

REFERENCES

1. Bogutsky P. P. (2018). Pravovyy rezhym kryminalno-pravovoyi okhorony natsionalnoyi bezpeky Ukrayiny [Legal regime of criminal-legal protection of national security of Ukraine]. *Kryminalne pravo v umovakh hlobalizatsiyi* [Criminal law in the context of globalization]: materials of International Scientific-Practical Conference (Odesa, May 25, 2018). Odesa: National University of Law of Ukraine, 2018. pp. 80–83. [in Ukrainian].
2. Cassese A. (1986). *International Law in Divided World*. Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press. 429 p. URL: <https://archive.org/details/internationallaw0000cass/page/n451/mode/2up>
3. Dakhno O. Yu. (2018). Derzhavna terytoriya ta terytorialna tsilisnist: strukturno-funktsionalnyy analiz morfolohiyi ponyat [State territory and territorial integrity: structural and functional

- analysis of the morphology of concepts]. *Grani*. Vol. 21, No. 7. pp. 31–37. URL: <https://doi.org/10.15421/171891> [in Ukrainian].
4. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations of October 24, 1970. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/202170?v=pdf>
 5. Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe (Helsinki Final Act) of 01.08.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text [in Ukrainian].
 6. Gordon G. S. (2024). Charging Aggression as a Crime against Humanity? Revisiting the Proposal after Russia's Invasion of Ukraine. *Israel Law Review*. Vol. 57, Issue 2. pp. 213–246. URL: <https://doi.org/10.1017/S0021223724000037>
 7. Jacobson J. (2014). Notes on self-determination. *New Politics*. Vol. IV. No. 1. p. 25.
 8. Marchuk I. (2025). Rough Waters or Smooth Sailing? Taking Stock of War Crimes Judgments by Ukrainian Courts. *Journal of International Criminal Justice*. Vol. 23, Issue 2. pp. 309–327. URL: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqaf035>
 9. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of December 30, 2021, “On the Strategy for Ensuring National Security”: Decree of the President of Ukraine of February 16, 2022, No. 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/56/2022.#Text> [in Ukrainian].
 10. On the ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court and amendments thereto: Law of Ukraine of August 21, 2024, No. 3909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text> [in Ukrainian].
 11. Pakhnin M., Nosach A., Perepelytsia S., Topal D. (2022). Criminological analysis of the protection of the territorial integrity of Ukraine. *DIXI*. Vol. 24. No. 2. pp. 3–4. URL: <https://doi.org/10.16925/2357-5891.2022.02.10>
 12. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>
 13. United Nations Charter (full text). URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ В СИСТЕМІ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

COVERT INVESTIGATIVE ACTIONS UNDER JUDICIAL OVERSIGHT: ANALYSIS OF JUDICIAL PRACTICE & PROSPECTS FOR REFORM TAKING INTO ACCOUNT THE EXPERIENCE OF STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE

Сергій Халимон¹, Ольга Ващук², Назар Бережанський³

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29001)

Serhii Khalymon, Olha Vashchuk, Nazar Berezhanskyi

Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine (46, Shevchenko Str., Khmelnytskyi, 29001)

Отримано: 12.10.2025. Затверджено: 27.11.2025

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу правової природи негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) у системі судового контролю та виявленню ключових проблем їх застосування. Наголошується, що судовий контроль є основним гарантом легітимності та пропорційності втручання у приватне життя, зокрема у сферу комунікацій, житла й персональних даних.

¹ доктор юридичних наук, професор; orcid 0000-0003-2998-7235; e-mail: halik_chernigov@ukr.net

² здобувач вищої освіти; orcid 0009-0005-7157-3433

³ здобувач вищої освіти; orcid 0009-0007-9860-0889

Статистичні дані свідчать про дисбаланс між високим рівнем задоволення клопотань і низькою доказовою результативністю їх використання, що підтверджує формалізацію судового контролю. У дослідженні розмежовуються інститути оперативно-розшукових заходів і НСРД, розкривається їх процесуальна природа та значення у кримінальному провадженні, а також розглянуто досвід Державної прикордонної служби України в цій сфері. Приділено увагу практиці Верховного Суду, яка визначає критерії допустимості доказів, отриманих у результаті НСРД. Водночас аналізуються проблеми вмотивованості клопотань, формалізму під час їх розгляду та обмеженості доступу сторони захисту до процесуальних документів. У статті розглядається практика Європейського суду з прав людини, що встановила стандарти законності, пропорційності, ефективності судового контролю та заборони надмірного втручання. Застосування цих стандартів у національній правовій системі розглядається як необхідна умова реального, а не декларативного захисту прав особи. Зроблено висновок про потребу реформування інституту НСРД шляхом підвищення якості судових рішень, запровадження механізму повідомлення особи про втручання після усунення ризиків розслідування, розширення процесуальних прав сторони захисту та вдосконалення гарантій пропорційності. Такий підхід дозволить забезпечити винятковий характер НСРД і зберегти баланс між інтересами держави у протидії злочинності й правами людини.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії; судовий контроль; судова практика; допустимість доказів; права людини; пропорційність; ЄСПЛ; Державна прикордонна служба України; воєнний стан.

ABSTRACT

The article is devoted to the analysis of the legal nature of covert investigative (search) actions (CISA) within the system of judicial control and the identification of key problems in their application. It is emphasized that judicial control is the main guarantee of the legitimacy and proportionality of interference in private life, particularly in the spheres of communication, housing, and personal data. Statistical data indicate an imbalance between the high rate of granted motions and the low evidentiary value of their outcomes, which confirms the formalization of judicial control. The study distinguishes between investigative measures and CISAs, reveals their procedural nature and significance in criminal proceedings, and examines the experience of the State Border Service of Ukraine in this area. Attention is paid to the practice of the Supreme Court, which determines the criteria for the admissibility of evidence obtained as a result of CISAs. At the same time, the analysis highlights the problems of insufficiently reasoned motions, formalism in their review, and the limited access of the defense to procedural documents. The article also examines the case law of the European Court of Human Rights, which has established standards of legality, proportionality, effective judicial control, and the prohibition of excessive interference. The application of these standards in the national legal system is considered a necessary condition for ensuring genuine, rather than declarative, protection of individual rights. The conclusion emphasizes the need to reform the institution of CISAs through the improvement of judicial decisions, the introduction of a mechanism for notifying individuals after investigative risks have been eliminated, the expansion of the defense's procedural rights, and the enhancement of proportionality safeguards. Such an approach would preserve the exceptional nature of CISAs and maintain a balance between the state's interest in combating crime and human rights.

Key words: covert investigative (search) actions; judicial control; case law; admissibility of evidence; human rights; proportionality; ECtHR; State Border Guard Service of Ukraine; martial law.

I. ВСТУП

Судовий контроль за негласними слідчими (розшуковими) діями (далі — НСРД) посідає центральне місце в системі процесуальних гарантій кримінального провадження, адже саме він забезпечує легітимність, обґрунтованість і пропорційність втручання в найбільш чутливі сфери приватного життя — комунікації, житло, персональні дані. Актуальність проблематики обумовлюється одночасно трьома групами чинників: по-перше, зростанням інтенсивності використання таких заходів у практиці досудового розслідування; по-друге, нерівномірністю правозастосування, що виявляється у різних підходах слідчих суддів до оцінки необхідності та достатності доводів клопотань, стандартів доказування і меж допустимого втручання; по-третє, особливостями дії правового режиму воєнного стану, який підвищує чутливість співвідношення публічних інтересів безпеки і гарантій прав людини. У цих умовах на перший план виходить уніфікація критеріїв судової перевірки: чіткі вимоги до структури й доказового наповнення клопотань; вичерпна вмотивованість ухвал з фіксацією цілей, меж, строків, способів мінімізації втручання; дієві післяконтрольні гарантії — перевірка допустимості здобутих відомостей, інформування осіб про втручання після зняття ризиків розслідування, аудит зберігання і знищення даних.

Системне впровадження таких стандартів, узгоджених із Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України і релевантними підходами Європейського суду з прав людини, покликане забезпечити передбачуваність судової практики, знизити ризики надмірного застосування заходів і зберегти їх винятковий характер як інструменту доказування.

За статистичними даними Звіту про роботу органів прокуратури за січень-червень 2025 року (усього по Україні) у сфері негласних слідчих (розшукових) простежується стійка тенденція до високого рівня задоволення клопотань слідчих і прокурорів. Із загальної кількості розглянутих клопотань суди ухвалили 80 615 рішень, із яких 75 134 (~95,5%) були позитивними, тоді як 3551 (~4,5%) — відмовними. Водночас аналіз подальших результатів демонструють значне скорочення їх реальної процесуальної цінності: прокурори прийняли рішення про розсекречення у 11 975 випадках (~16% від задоволених), з яких лише 6808 (~9%) були використані як докази у кри-

мінальних провадженнях, а 2631 (≈3,5%) отримали процесуальне підтвердження у судовому розгляді¹. Така динаміка засвідчує дисбаланс між масштабом санкціонування та фактичним використанням НСРД, що з наукової точки зору підтверджує формалізацію судового контролю і актуалізує необхідність підвищення стандартів обґрунтування клопотань, а також забезпечення реальної пропорційності та субсидіарності втручання у приватну сферу.

Подібна статистична асиметрія вказує на декілька ключових проблем. По-перше, низький відсоток використання розсекречених результатів у судовому процесі свідчить про недосконалість механізмів доказової верифікації, коли значний масив даних, здобутих із втручанням у приватне життя, фактично не досягає стадії оцінки судом по суті. По-друге, існує очевидний ризик використання НСРД не як «*ultima ratio*» (виняткового засобу), а як інструмента процесуальної рутинізації, що знижує рівень захисту прав людини та створює підґрунтя для потенційних зловживань. По-третє, слабкість інституційних гарантій — відсутність апеляційного перегляду ухвал слідчих суддів, обмеженість у доступі сторони захисту до інформації про проведені дії — перетворює судовий контроль на переважно декларативний механізм.

Теоретико-правові й прикладні засади здійснення судового контролю при здійсненні НСРД досліджували такі вчені, як: Л. Аркуша, О. Бандурка, В. Берназ, О. Білічак, Р. Благута, Є. Блажівський, В. Гончаренко, С. Гриненко, В. Кікінчук, І. Козьяков, С. Кудінов, Д. Никифорчук, В. Нор, М. Погорецький, О. Полюхович, С. Тагієв, В. Тарасенко, О. Татаров, В. Тертишник, В. Уваров, Л. Удалова, О. Юхно, В. Шерудило, І. Хараберуш та ін.

У наукових розвідках щодо судового контролю за НСРД окреслено як загальнотеоретичні, так і прикладні аспекти їх проведення та оцінки результатів. В. Уваров комплексно висвітлив проблеми юридичної визначеності та ефективності НСРД, акцентуючи на прогалинах нормативного регулювання, потребі чітких критеріїв пропорційності й достатності підстав, а також узгодженні практики із стандартами

¹ Звіт про роботу органів прокуратури за січень — червень 2025 року (усього по Україні). URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=270116

прав людини¹. В. Шерудило зосередився на судовому контролі за втручанням у приватне спілкування, обґрунтовуючи вимоги до мотивованості ухвал слідчого судді, конкретизації обсягу дозволених дій та відповідності таким заходам принципам необхідності й субсидіарності з урахуванням практики ЄСПЛ². Р. Благута проаналізував організаційно-тактичні проблеми підготовки та проведення НСРД, підкреслив важливість належного документування, взаємодії оперативних підрозділів із прокурором і дотримання процесуальних строків як передумов допустимості доказів³. А. Гуменюк обґрунтував розуміння результатів НСРД як особливого різновиду доказів, розкрив критерії їх допустимості та достовірності, значення ланцюга збереження й належної процедури відкриття стороні захисту, а також окреслив підходи до їх оцінки судом у сукупності з іншими доказами⁴. Визначенню й оцінці доцільності застосування НСРД щодо особливих суб'єктів, виявленню ризиків необґрунтованого втручання у приватне життя особи під час застосування таких слідчих дій присвячена робота О. Бабікова та інших⁵. А. Туманянц і Д. Криворучко висвітлили проблему зловживань правом на початок окремих слідчих і негласних слідчих дій без дозволу слідчого судді, звернувши увагу на ризики неправомірного розширення «невідкладних» випадків і запропонували процесуальні запобіжники, включно з посиленням ex post-контролем та наслідками у вигляді визнання доказів недопустимими⁶. І. Хараберюш системно

¹ Уваров В. Г. (2016). Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми юридичної визначеності та ефективності. *Правова позиція*. № 2(17). С. 163–169.

² Шерудило В. О. (2018). Судовий контроль під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування. *Право і суспільство*. № 3. Ч. 2. С. 310–315.

³ Благута Р. І. (2013). Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми підготовки та проведення. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 1. С. 147–152.

⁴ Гуменюк А. С. (2025). Результати негласних слідчих (розшукових) дій як особливий різновид доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. С. 700–704. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/165>

⁵ Babikov O., Svintsytskyi A. V., Nazarov V. V. et al. (2024). Rights and freedoms during covert investigations: Balance between security and personal freedoms. *International Journal of Police Science & Management*. Vol. 27, Issue 1. pp. 43–55. URL: <https://doi.org/10.1177/14613557241259865>

⁶ Туманянц А. Р., Криворучко Д. В. (2022). Зловживання правом на початок проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій без дозволу слідчого судді. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 4. С. 364–370. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.66>

розкрив НСРД як об'єкт судового контролю, уточнив межі дискреції слідчого судді, вимоги до перевірки наявності законних підстав і пропорційності обмеження прав, а також типові підстави для відмови в наданні дозволу¹.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою статті є комплексний аналіз правової природи НСРД, особливостей судового контролю при їх проведенні, виявлення проблем у судовій практиці, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення механізму контролю, з урахуванням як національного законодавства, так і стандартів Європейського суду з прав людини.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція) та спеціальні правничі методи — формально-юридичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, а також емпіричне узагальнення судової практики України та рішень ЄСПЛ.

Попри значний внесок у розробку цієї проблеми, вона не вичерпала себе і особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану задає нового поштовху для наукових розвідок. Залишається дискусійним питання співвідношення оперативних потреб розслідування та необхідності дотримання гарантій недоторканності приватного життя, що набуває особливої ваги в ситуаціях загроз національній безпеці. Невирішеними залишаються також стандарти обґрунтування клопотань про проведення НСРД, критерії оцінки «невідкладності» їх початку без судового дозволу, а також межі «*ex post*» контролю з боку слідчого судді. Окремої уваги потребує проблема допустимості та автентичності результатів НСРД у судовому доказуванні, зокрема у випадках складних технологічних способів фіксації інформації. Перспективним є також опрацювання питання уніфікації судової практики, розроблення алгоритмів контролю за пропорційністю втручання та підвищення прозорості процесуального контролю з боку суду.

¹ Хараберюш І. Ф. (2019). Негласні слідчі (розшукові) дії як об'єкт судового контролю. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. Вип. 18. С. 62–69. URL: <https://doi.org/10.34079/2226-3047-2019-9-18-62-69>

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Негласні слідчі (розшукові) дії — це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб¹. До реформи кримінального процесуального законодавства вітчизняна правова система для досягнення аналогічних цілей послуговувалась оперативно-розшуковими заходами.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативно-розшукова діяльність — це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів².

У доктрині права по-різному визначають поняття оперативно-розшукової діяльності. Так, заслуговує на увагу позиція С. В. Албула, який визначає оперативно-розшукову діяльність як спеціально організовану діяльність уповноважених суб'єктів, зорієнтовану на здобуття, аналітичну обробку та використання кримінальної розвідувальної інформації шляхом гласних і негласних заходів із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів для запобігання, виявлення й припинення злочинів та забезпечення потреб кримінального провадження за умов додержання принципів законності, необхідності й пропорційності³.

З набуттям чинності КПК України у 2012 році фактично зникла суттєва відмінність у правовому регулюванні проведення оперативно-розшукових заходів і НСРД, адже навіть в оперативно-розшуковому законодавстві зазначено, що права закріплені у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», які трансформуються в опе-

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

² Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 26.10.2025).

³ Албул С. В. (2024). Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : монографія. Львів-Торунь : Liha-Pres. С. 1–24. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>

ративно-розшукові заходи реалізуються згідно з положеннями конкретних статей Глави 21 КПК України, які регулюють здійснення НСРД¹.

Проте важливою складовою правової природи НСРД є їх відмінність від оперативно-розшукових заходів (ОРЗ). Якщо НСРД є процесуальними діями, що проводяться у межах кримінального провадження і під контролем слідчого судді, то ОРЗ — це комплекс заходів правоохоронних органів, спрямованих на пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави². Практичною проблемою є чітке розмежування між цими двома інститутами, що має важливе значення для законності доказів та правової відповідальності.

Таким чином, відмінність між інститутами оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих дій має не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення для забезпечення допустимості доказів і законності кримінального провадження, що зумовлює потребу у подальшому дослідженні механізмів судового контролю.

У цьому контексті цінною є позиція О. І. Полуховича, який наголошує, що метою судового контролю є дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Ця мета (в тому числі при проведенні НСРД) досягається за рахунок реалізації різного роду процесуального інструментарію як то, наприклад, надання судом дозволу на проведення слідчої дії³. Конституційним підґрунтям судового контролю за втручанням у права людини є статті 30–32 Конституції України. Судовий контроль за проведенням НСРД є невід'ємною складовою правового механізму захисту прав і свобод громадян під

¹ Половніков В. В., Халимон С. І. (2017). Проблеми правового регулювання оперативно-розшукової діяльності: пошук шляхів вирішення. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Юридичні науки*. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadcurn_2017_3_4; Притула А. М. (ред.). (2021). Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: науково-практичний коментар. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ. 236 с.

² Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

³ Полухович О. І. (2017). Судовий контроль при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / НЮУ ім. Я. Мудрого, Харків. 22 с.

час кримінального провадження. Його основна мета — гарантувати, що такі дії здійснюються виключно на законних підставах, обґрунтовано, пропорційно та з урахуванням балансу між інтересами суспільства у розкритті злочинів і правами особи.

Відповідно до статті 247 КПК України, клопотання про проведення НСРД подається слідчим, прокурором або оперативним підрозділом до слідчого судді, який здійснює санкціонування цих дій. Суддя зобов'язаний ретельно перевірити наявність обґрунтованих підстав, необхідність проведення дій, а також дотримання принципу мінімального втручання у права особи¹.

Незважаючи на існуючі законодавчі норми, практика свідчить про певні проблеми у реалізації судового контролю. По-перше, клопотання про НСРД часто містять шаблонні формулювання без належного обґрунтування необхідності втручання. По-друге, розгляд таких клопотань відбувається у формальному режимі, без активного змагального процесу, що зменшує якість перевірки обґрунтованості санкції. По-третє, слідчі судді не завжди досить уважно оцінюють пропорційність заходів і ризики перевищення повноважень. Справедливості заради необхідно відзначити, що оцінити такі ризики досить часто просто неможливо.

В. Ковальський, узагальнюючи дані Національної доповіді про загальний стан криміногенної обстановки в Україні, рівень злочинності, протидію їй та дотримання конституційних прав і свобод громадян на досудовому розслідуванні за 2020 р. (із порівнянням показників 2013–2019 рр.), дійшов висновку, що у переважній більшості випадків результати негласних слідчих (розшукових) дій не забезпечили доказової релевантності та процесуальної результативності². За таких умов інструментарій НСРД постає не винятковим засобом, спрямованим на досягнення чітко окресленої процесуальної мети, а практикою, що призводить до необґрунтованих втручань у приватну сферу особи без належного підтвердження їхньої необхідності й пропор-

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

² Національна доповідь про загальний стан криміногенної обстановки в Україні, про стан злочинності та протидії їй, а також про дотримання конституційних прав і свобод, громадян на досудовому розслідуванні у 2020 році (в порівнянні із статистичними даними за 2013-2019 роки). *Юридичний Вісник України*. URL: <https://surl.li/xxflv>

ційності. З огляду на це окреслюється потреба посилення стандартів обґрунтування клопотань, підвищення якості судової мотивації під час санкціонування НСРД і розбудови післяконтрольних гарантій допустимості отриманих відомостей, аби забезпечити відповідність таких втручань конституційним і конвенційним вимогам.

Окремий прикладний вимір проблематики судового контролю за НСРД демонструє практика кримінальних проваджень, пов'язаних з незаконним переправленням осіб через державний кордону України, у яких суттєву роль відіграють оперативні підрозділи Держприкордонслужби. Оперативні підрозділи Держприкордонслужби входять до переліку суб'єктів, уповноважених за письмовим дорученням слідчого чи прокурора проводити окремі види НСРД, зокрема аудіо- та відеоконтроль місць, спостереження за особою, зняття інформації з електронних інформаційних систем, контроль за вчиненням злочину тощо. Це обумовлено специфікою прикордонної злочинності, яка має транскордонний, конспіративний характер і нерідко пов'язана з використанням важкодоступних ділянок місцевості, підроблених документів та закритих каналів комунікації.

Найбільш показовими у цьому сенсі є кримінальні провадження за статтею 332 КК України (незаконне переправлення осіб через державний кордон України), особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану, коли незаконний виїзд військовозобов'язаних набуває додаткового безпекового виміру. Типова слідча ситуація передбачає залучення «контрольованого покупця» (особи, яка звертається з проханням про організацію незаконного переправлення через кордон), проведення аудіо- та відеоконтролю зустрічей із посередниками, фіксацію передачі грошових коштів, а також зняття інформації з телекомунікаційних мереж для встановлення всієї групи організаторів. Саме результати таких НСРД, проведених за участю оперативних підрозділів Держприкордонслужби, стають ключовими доказами організованого характеру схеми, розміру винагороди та усвідомлення обвинуваченими обмежень, пов'язаних з воєнним станом. Водночас у низці вироків місцевих судів і постанов Верховного Суду наголошується, що допустимість цих доказів безпосередньо залежить від належного мотивування ухвали слідчого судді, безперервності та повноти аудіо- й відеозаписів, а також своєчасного розсекречення процесуальних документів і їх відкриття стороні захисту.

Не менш показовою є категорія проваджень, пов'язаних із корупційними правопорушеннями персоналу Держприкордонслужби (одержання неправомірної вигоди за безперешкодний пропуск через кордон, невжиття заходів реагування тощо). Тут зазвичай застосовується контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) у поєднанні з аудіо- та відеоконтролем службових приміщень, службового транспорту, а іноді й виконанням спеціального завдання із розкриття злочинної діяльності організованої групи (ст. 272 КПК України). Судовий контроль у цій категорії справ має подвійну функцію: з одного боку, убезпечити оперативні підрозділи та прокурора від звинувачень у провокації злочину, з іншого — гарантувати, що втручання в службове середовище та професійну діяльність прикордонників не виходить за межі, необхідні для документування конкретного корупційного епізоду. Звідси випливає підвищена вимога до мотивувальної частини ухвали слідчого судді: у ній мають бути чітко окреслені підстави підозри, відсутність можливості досягти мети провадження менш інвазивними засобами та запобіжники проти провокаційної поведінки оперативних працівників.

Таким чином, застосування НСРД наочно підтверджує загальні висновки щодо ризиків формалізації судового контролю. В умовах дії правового режиму воєнного стану та різкого зростання кількості проваджень за статтею 332 КК України, а також відновлення кримінальної відповідальності за окремі види контрабанди, спокуса перетворити НСРД на «стандартний» інструмент спостереження за прикордонними потоками є вкрай високою. Це, у свою чергу, посилює значення якісного обґрунтування клопотань, індивідуалізованої оцінки пропорційності втручання та належної мотивації ухвал слідчих суддів, без чого гарантійна функція судового контролю у сфері охорони державного кордону неминуче втрачає реальний зміст.

Висока кількість задоволених клопотань свідчить про формальний характер контролю, що ускладнює запобігання зловживанням у сфері НСРД. Це вимагає удосконалення процесуальних гарантій та підвищення професійної підготовки суддів, які здійснюють розгляд клопотань про надання дозволу на проведення НСРД. З цього випливає, що ефективний судовий контроль за НСРД — це ключовий елемент, що забезпечує легітимність використання результатів НСРД і водночас гарантує захист основоположних прав і свобод людини,

що особливо важливо в умовах дії правового режиму воєнного стану та викликів національній безпеці.

Свого часу О. І. Полюхович пропонував сформувати в Україні єдину судову практику щодо перевірки судом допустимості доказів, отриманих за результатами НСРД, шляхом ознайомлення не лише з протоколами, а й з документами, якими надано дозвіл на проведення НСРД. Автор вважає, що для ознайомлення має надаватися не тільки ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД, а й клопотання слідчого, прокурора, яке було підставою для її постановлення¹.

Судова практика формує чіткі орієнтири для оцінки доказів, отриманих внаслідок НСРД. Зокрема, узагальненню піддаються питання забезпечення законності їх здобуття, належності та допустимості доказової інформації, правила відкриття процесуальних документів, а також специфіка використання результатів НСРД у різних провадженнях.

Так, Верховний Суд у постанові від 16 січня 2019 р. (справа № 751/7557/15-к) підкреслив, що якщо сторона обвинувачення вжила всі необхідні заходи для розсекречення процесуальних документів, які стали підставою для НСРД, але їх не було розсекречено з незалежних від прокурора причин, то відсутність їх відкриття не тягне автоматичної недопустимості протоколів НСРД².

У постанові від 16 жовтня 2019 р. (справа № 640/6847/15-к) була розширена позиція, яка полягала у тому, що процесуальні документи (ухвали, постанови, клопотання), які не були відкриті стороні захисту під час досудового розслідування згідно із статтею 290 КПК України, можуть бути відкриті судом пізніше, за умови що прокурор вжив своєчасних і належних заходів³.

У той же час судова практика наголошує, що відсутність ухвали слідчого судді або порушення суттєвих умов статтями 246–248 КПК України призводять до недопустимості доказів. У огляді рішення Касаційного кримінального суду по справі від 18.02.2025 № 495/263/17

¹ Полюхович О. І. (2017). Судовий контроль при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / НЮУ ім. Я. Мудрого, Харків. 22 с.

² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 р. у справі № 751/7557/15-к (провадження № 13-37к18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79298340>

³ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 жовтня 2019 р. у справі № 640/6847/15-к (провадження № 13-43к19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85174578>

зазначено: «Недопустимими визнаються докази, отримані внаслідок істотного порушення прав і свобод людини» (ч. 1 ст. 87 КПК України). Аналізуючи статтю 257 КПК України щодо використання результатів НСРД, Верховний Суд зазначив: відсутність відповідного клопотання та рішення слідчого судді щодо такого використання тягне недопустимість. Більш того, у вказаній справі суд зазначив: при оцінці доказів не будь-яке формальне порушення КПК України є підставою для недопустимості; суд має з'ясувати, чи мало воно істотний характер і завдало конкретної шкоди правам чи свободам особи¹.

У сукупності ці правові позиції формують висновок про те, що допустимість доказів НСРД залежить не тільки від наявності процедури санкціонування, але й від реальної можливості сторони захисту ознайомитися з підставами їх проведення, участі у процесі оцінки та впливу на вирішення питання про допустимість. Судовий контроль в такому разі виступає не формальною рутинною, а дієвим інструментом балансування між інтересами суспільства у протидії злочинності і гарантуванням прав і свобод особи.

Питання застосування НСРД завжди перебуває у фокусі Європейського суду з прав людини, оскільки такі заходи становлять найглибше втручання у сферу приватності, гарантовану статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У своїх рішеннях ЄСПЛ сформулював чіткі стандарти законності, пропорційності та ефективності судового контролю, які повинні стати дороговказом для національної практики України.

У справі *Sergey Volosyuk v. Ukraine* (2009) Суд визнав, що перевірка та перлюстрація кореспонденції особи, яка перебуває під вартою, є втручанням у право на повагу до приватного життя та кореспонденції². Це рішення актуалізувало вимогу до держави створювати прозорі механізми контролю навіть у місцях несвободи.

У справі *Mikhaulyuk and Petrov v. Ukraine* (2009) ЄСПЛ наголосив, що поняття «згідно із законом» передбачає не лише наявність норми у національному законодавстві, а й якість такої норми: вона має бути

¹ Постанова Касаційного кримінального суду в складі Верховного Суду від 18 лютого 2025 р. у справі № 495/263/17 (провадження № 51-6360км23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125484392>

² Case of *Sergey Volosyuk v. Ukraine*: Judgment of March 12, 2009. Application No. 1291/03. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{"itemid":\["001-91726"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{)

доступною для громадянина, передбачуваною за наслідками і відповідати принципу верховенства права¹. Для України це означає, що положення КПК України щодо НСРД повинні бути не декларативними, а чітко визначати підстави, межі та процедури втручання.

У справі *Panteleyenko v. Ukraine* (2006) Суд дійшов висновку, що навіть зберігання державними органами інформації про приватне життя людини становить порушення статті 8 Конвенції, якщо воно не базується на законних підставах та не супроводжується належними гарантіями². В українському контексті це вимагає посилення процесуальних обмежень щодо збору та використання конфіденційної інформації, особливо під час НСРД.

Додатково слід відзначити справу *Poltoratskiy v. Ukraine* (2003), де ЄСПЛ уточнив, що якість закону повинна забезпечувати громадянам можливість передбачати наслідки державного втручання³. Відсутність таких гарантій веде до свавільного застосування заходів і дискредитує сам механізм судового контролю.

Практика ЄСПЛ визначила ключові орієнтири для оцінки законності та пропорційності НСРД, які безпосередньо впливають на національне судочинство України. Насамперед Суд вимагає, щоб законодавство було доступним і передбачуваним, адже саме чіткість норм дозволяє особі прогнозувати наслідки та убезпечує від свавільного втручання. Водночас сам факт існування процедури є недостатнім без ефективних засобів правового захисту, зокрема права на оскарження і компенсацію. Важливою умовою є також реальність судового контролю, який має полягати не у формальному санкціонуванні, а у змістовній перевірці обґрунтованості клопотань, оцінці пропорційності та можливості використання менш інвазивних заходів. Особливу увагу Суд приділяє забороні надмірного втручання, наголошуючи на винятковому характері НСРД. Для України це означає необхідність не лише застосовувати положення КПК, а й інтегрувати практику ЄСПЛ як джерело права, що гарантує реальний захист прав людини.

¹ Case of Mikhaylyuk and Petrov v. Ukraine: Judgment of December 10, 2009. Application No. 11932/02. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C%22001-96220%22%5D%7D>

² Case of Panteleyenko v. Ukraine: Judgment of June 29, 2006. Application No. 11901/02. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22%3A%5C%22001-76114%22%5D%7D>

³ Case of Poltoratskiy v. Ukraine: Judgment of April 29, 2003. Application No. 38812/97. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5C%22001-61059%22%5D%7D>

З огляду на дію в Україні правового режиму воєнного стану, який об'єктивно вимагає розширення інструментарію кримінального переслідування, першочерговим завданням стає створення збалансованої моделі судового контролю, що забезпечувала б ефективність протидії злочинності й водночас зберігала ключові гарантії прав і свобод людини.

Запропонована модель передбачає, по-перше, чітке нормативне розмежування між НСРД і оперативно-розшуковими заходами як різними за правовою природою та процесуальними наслідками інструментами; по-друге, впровадження підвищених стандартів мотивування ухвал слідчих суддів із обов'язковою перевіркою критеріїв необхідності, субсидіарності та пропорційності; по-третє, створення інституційного механізму обов'язкового постфактум-повідомлення особи про проведення щодо неї НСРД (*ex post notification*) з визначеними винятками й процесуальними запобіжниками; і, по-четверте, розширення процесуальних можливостей захисника для перевірки обґрунтованості та меж втручання (доступ до релевантних матеріалів, ефективні засоби оскарження, судовий перегляд), що в сукупності забезпечить реальний, а не декларативний характер судового контролю. Механізм повідомлення (*ex post notification*) передбачений ст. 253 КПК України. Проте його реалізація має переважно декларативний характер. Показовим прикладом є відповідь Служби безпеки України на адвокатський запит В. Богатиря щодо надання статистичних даних про кількість осіб, яким було направлено повідомлення у зв'язку з проведенням стосовно них негласних слідчих (розшукових) дій протягом 2014–2019 рр. із розподілом за роками та зазначенням кількості адвокатів серед таких осіб. Служба безпеки України, посилаючись на положення законів «Про оперативно-розшукову діяльність» і «Про контррозвідувальну діяльність», відмовила у наданні будь-якої інформації про факт здійснення або нездійснення відповідних заходів, мотивуючи це заборорою розголошення відомостей до прийняття рішення за результатами такої діяльності. Крім того, у відповіді зазначалося про відсутність обліку випадків повідомлення, що фактично унеможливорює перевірку дотримання права особи на поінформованість про

втручання у її приватне життя¹. Таким чином, передбачений законом механізм не забезпечує реальної транспарентності, а контроль за законністю втручання залишається внутрішньо-відомчим і позбавленим ефективного зовнішнього нагляду.

На думку С. Тагієва, М. Пузирьова і С. Івашка, у воєнних умовах доцільним може бути застосування «спрощеного» підходу до порядку отримання дозволів на проведення окремих видів НСРД, але лише за умови наявності чітко визначених законодавчих запобіжників, що унеможливляють зловживання з боку правоохоронних органів. Вчені наголошують, що НСРД є найбільш суворою формою втручання у приватне життя, а тому вимагають від уповноважених суб'єктів безумовного дотримання вимог закону та ретельного обґрунтування підстав їх проведення².

IV. ВИСНОВКИ

Таким чином, судовий контроль за негласними слідчими (розшуковими) діями в Україні виконує ключову гарантійну функцію, однак його ефективність істотно нівелюється дисбалансом між високим рівнем задоволення клопотань і низькою доказовою віддачею отриманих матеріалів. Така асиметрія детермінує формалізацію превентивної ролі суду та підвищує ризики непропорційного втручання у приватну сферу, що суперечить конституційним і конвенційним вимогам законності, необхідності та пропорційності. Для відновлення реального, а не декларативного контролю доцільно нормативно підвищити стандарти обґрунтованості клопотань із чітко визначеною структурою, належним доказовим наповненням та аналізом менш інвазивних альтернатив; посилити мотивованість ухвал слідчих суддів через фіксацію мети, меж, строків і способів мінімізації втручання; інституціоналізувати постфактум повідомлення особи про застосування НСРД після усунення ризиків розслідування; забезпе-

¹ Богатир В. (2020). Щодо статистичних даних про повідомлення осіб, щодо яких проводилися негласні слідчі (розшукові) дії. URL: https://dostup.org.ua/request/shchodo_statistichnikh_danikh_pr_2

² Тагієв С. Р., Пузирьов М. С., Івашко С. В. (2023). Негласні слідчі (розшукові) дії в умовах війни: окремі теоретичні та практичні аспекти (частина I). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 1. С. 78–84. URL: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-1-78-84>

чити стороні захисту реальний доступ до процесуальних документів, що слугували підставою для санкціонування, та ефективні засоби оскарження; запровадити дієві післяконтрольні гарантії належного зберігання і своєчасного знищення даних, не залучених як докази; уніфікувати практику через орієнтири Верховного Суду та системне застосування прецедентів ЄСПЛ. Сукупна реалізація цих підходів зберігає винятковий характер НСРД і відновлює баланс між інтересами безпеки держави та правами людини, зокрема в умовах дії правового режиму воєнного стану.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Албул С. В. (2024). Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції*: монографія. Львів-Торунь: Liha-Pres. С. 1–24. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>
2. Благута Р. І. (2013). Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми підготовки та проведення. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 1. С. 147–152.
3. Богатир В. (2020). Щодо статистичних даних про повідомлення осіб, щодо яких проводилися негласні слідчі (розшукові) дії. URL: https://dostup.org.ua/request/shchodo_statistichnikh_danikh_pr_2
4. Гуменюк А. С. (2025). Результати негласних слідчих (розшукових) дій як особливий різновид доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. С. 700–704. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/165>
5. Звіт про роботу органів прокуратури за січень — червень 2025 року (усього по Україні). URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=270116
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. Національна доповідь про загальний стан криміногенної обстановки в Україні, про стан злочинності та протидії їй, а також про дотримання конституційних прав і свобод громадян на досудовому розслідуванні у 2020 році (в порівнянні із статистичними даними за 2013–2019 роки). *Юридичний Вісник України*. URL: <https://surl.li/xlxfv>
8. Половніков В. В., Халимон С. І. (2017). Проблеми правового регулювання оперативно-розшукової діяльності: пошук шляхів вирішення. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Юридичні науки*. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2017_3_4
9. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.01.2019 у справі № 751/7557/15-к (провадження № 13-37к18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79298340>
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.10.2019 у справі № 640/6847/15-к (провадження № 13-43к19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85174578>
11. Постанова Касаційного кримінального суду в складі Верховного Суду від 18.02.2025 у справі № 495/263/17 (провадження № 51-6360км23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125484392>
12. Полюхович О. І. (2017). Судовий контроль при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / НЮУ ім. Я. Мудрого, Харків. 22 с.

13. Притула А. М. (ред.). (2021). Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: науково-практичний коментар. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ. 236 с.
14. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
15. Тарієв С. Р., Пузирьов М. С., Івашко С. В. (2023). Негласні слідчі (розшукові) дії в умовах війни: окремі теоретичні та практичні аспекти (частина І). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 1. С. 78–84. URL: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-1-78-84>
16. Туманянц А. Р., Криворучко Д. В. (2022). Зловживання правом на початок проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій без дозволу слідчого судді. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 4. С. 364–370. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.66>
17. Уваров В. Г. (2016). Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми юридичної визначеності та ефективності. *Правова позиція*. № 2(17). С. 163–169. URL: <https://www.legalposition.umsf.in.ua/archive/2016/2/20.pdf>
18. Хараберюш І. Ф. (2019). Негласні слідчі (розшукові) дії як об'єкт судового контролю. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. Вип. 18. С. 62–69. URL: <https://doi.org/10.34079/2226-3047-2019-9-18-62-69>
19. Шерудило В. О. (2018). Судовий контроль під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування. *Право і суспільство*. № 3. Ч. 2. С. 310–315.
20. Babikov O., Svintsytskyi A. V., Nazarov V. V. et al. (2024). Rights and freedoms during covert investigations: Balance between security and personal freedoms. *International Journal of Police Science & Management*. Vol. 27, Issue 1. pp. 43–55. URL: <https://doi.org/10.1177/14613557241259865>
21. Case of Sergey Volosyuk v. Ukraine: Judgment of March 12, 2009. Application No. 1291/03. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{«itemid»: \[«001-91726»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{«itemid»: [«001-91726»]})
22. Case of Mikhaylyuk and Petrov v. Ukraine: Judgment of December 10, 2009. Application No. 11932/02. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{«itemid»: \[«001-96220»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{«itemid»: [«001-96220»]})
23. Case of Panteleyenko v. Ukraine: Judgment of June 29, 2006. Application No. 11901/02. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{«itemid»: \[«001-76114»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{«itemid»: [«001-76114»]})
24. Case of Poltoratskiy v. Ukraine: Judgment of April 29, 2003. Application No. 38812/97. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: \[«001-61059»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: [«001-61059»]})

REFERENCES

1. Albul S. V. (2024). Operativno-rozshukova diyalnist: suchasni doktrynalni ta prakseologichni kontsepty [Operational-Investigative Activities: Modern Doctrinal and Praxeological Concepts]. *Voyennyi stan: teoretyko-prakseologichni problemy yurysprudentsiyi* [Martial Law: Theoretical and Praxeological Problems of Jurisprudence]. Lviv-Torun: Liha-Press. pp. 1–24. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1> [in Ukrainian].
2. Babikov O., Svintsytskyi A. V., Nazarov V. V. et al. (2024). Rights and freedoms during covert investigations: Balance between security and personal freedoms. *International Journal of Police Science & Management*. Vol. 27, Issue 1. pp. 43–55. URL: <https://doi.org/10.1177/14613557241259865>
3. Bogatyr V. (2020). Shchodo statystychnykh danykh pro povidomlennya osib, shchodo yakykh provodylysia nehlasni slidchi (rozshukovi) diyi [Regarding statistical data on reports of persons against whom covert investigative (search) actions were carried out]. URL: https://dostup.org.ua/request/shchodo_statistichnikh_danikh_pr_2 [in Ukrainian].

20. Resolution of the Criminal Court of Cassation within the Supreme Court of February 18, 2025 in case No. 495/263/17 (proceedings No. 51-6360km23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125484392> [in Ukrainian].
21. Sherudylo V. O. (2018). Sudovyy kontrol pid chas provedennya nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy, povyazanykh z vtruchannyam u pryvatne spilkuvannya [Judicial control during covert investigative (search) actions related to interference in private communication]. *Law and Society*. Vol. 3, Issue 2. pp. 310–315 [in Ukrainian].
22. Tagiev S. R., Puzyrev M. S., Ivashko S. V. (2023). Nehlasni slidchi (rozshukovi) diyi v umovakh viyny: okremi teoretychni ta praktychni aspekty (chastyna I) [Covert investigative (search) activities in wartime: selected theoretical and practical aspects (part I)]. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. No. 1. pp. 78–84. URL: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-1-78-84> [in Ukrainian].
23. Tumanants A. R., Kryvoruchko D. V. (2022). Zlovzhyvannya pravom na pochatok provedennya okremykh slidchykh (rozshukovykh) ta nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy bez dozvolu slidchoho suddi [Abuse of the right to initiate certain investigative (search) and covert investigative (search) actions without the permission of the investigating judge]. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. No. 4. pp. 364–370. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.66> [in Ukrainian].
24. Uvarov V. G. (2016). Nehlasni slidchi (rozshukovi) diyi: problemy yurydychnoyi vyznachenosti ta efektyvnosti [Covert investigative (detective) actions: problems of legal certainty and effectiveness]. *Legal position*. No. 2(17). pp. 163–169. URL: <https://www.legalposition.umsf.in.ua/archive/2016/2/20.pdf> [in Ukrainian].

НОРМАТИВНЕ ВІДМЕЖУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ ВІД СУМІЖНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

NORMATIVE DISTINCTION BETWEEN ILLEGAL TRAFFICKING OF PERSONS ACROSS THE UKRAINIAN STATE BORDER FROM RELATED CRIMINAL OFFENSES

Сергій Шехтер¹

Національна академія внутрішніх справ (пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035)

Serhii Shekhter

National Academy of Internal Affairs (1, Solomjanska Sq., Kyiv, Ukraine, 03035)

Отримано: 08.09.2025. Затверджено: 20.11.2025

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено аналізу особливостей нормативного відмежування складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 332 КК України, від суміжних складів кримінальних правопорушень. Актуальність дослідження зумовлена наявністю у правозастосовній практиці проблем кваліфікації діянь, пов'язаних з організацією незаконного переправлення осіб через державний кордон України, що обумовлено близькістю об'єктивних і суб'єктивних ознак суміжних складів, а також неоднозначністю їх нормативного закріплення. У роботі здійснено системне дослідження елементів складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 332 КК України, з акцентом на об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону, а також визначено ключові критерії його відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень, зокрема передбачених статтями 149, 332-1, 332-2, 358 та іншими нормами КК України. Особливу увагу приділено розкриттю змісту таких ознак, як спосіб вчинення діяння, мета та мотив злочинної поведінки, форма вини, а так само характер суспільно небезпечних

¹ ад'юнкт; orcid 0009-0003-1266-7232; e-mail: sergey44478@gmail.com

наслідків. Підкреслено, що незаконне переправлення осіб через державний кордон має самостійний безпосередній об'єкт і не охоплює випадки незаконного перетинання державного кордону без спеціальної мети заподіяння шкоди інтересам держави, що передбачає адміністративну відповідальність. Окремо розглянуто питання кваліфікації у разі поєднання переправлення з експлуатацією осіб, підробленням документів або корупційними діяннями, що потребує застосування правил сукупності кримінальних правопорушень. Зроблено висновок, що ефективне правозастосування статті 332 КК України можливе лише за умови комплексного врахування об'єктивних і суб'єктивних ознак складу правопорушення та чіткого дотримання критеріїв його відмежування від суміжних складів, що має принципове значення для єдності судової практики та забезпечення законності у кримінальному праві.

Ключові слова: кримінальна відповідальність; суміжні кримінальні правопорушення; відмежування кримінальних правопорушень; незаконне переправлення осіб; державний кордон; організатор; воєнний стан.

ABSTRACT

The article is devoted to analysis of the features of the normative differentiation of the corpus delicti of criminal offense provided for in Article 332 of the Criminal Code of Ukraine from related criminal offenses. The relevance of the study is determined by the presence of problems in law enforcement practice regarding the qualification of acts related to the organization of illegal trafficking of persons across the state border of Ukraine, which is caused by the similarity of the objective and subjective elements of related offenses, as well as the ambiguity of their normative regulation. The study conducts a systematic examination of the elements of the corpus delicti of the criminal offense under Article 332 of the Criminal Code of Ukraine, focusing on the object, the objective side, the subject, and the subjective side, and identifies key criteria for distinguishing it from related criminal offenses, in particular those provided for in Articles 149, 332-1, 332-2, 358, and other provisions of the Criminal Code of Ukraine. Special attention is paid to clarifying the content of features such as the method of committing the act, the purpose and motive of criminal behavior, the form of guilt, and the nature of socially dangerous consequences. It is emphasized that the illegal trafficking of persons across the state border has an independent direct object and does not cover cases of illegal border crossing without a specific intent to harm the interests of the state, which entails administrative liability. The study separately considers issues of qualification in cases where trafficking is combined with the exploitation of persons, document forgery, or corruption-related acts, which requires the application of the rules of cumulative criminal offenses. The conclusion is drawn that effective law enforcement of Article 332 of the Criminal Code of Ukraine is possible only under the condition of a comprehensive consideration of the objective and subjective elements of the offense and strict adherence to the criteria for its differentiation from related offenses, which is of fundamental importance for ensuring the consistency of judicial practice and the rule of law in criminal law.

Key words: criminal liability; related criminal offenses; delimitation of criminal offenses; illegal trafficking of persons; state border; organizer; martial law.

I. ВСТУП

Забезпечення національної безпеки й охорони державного кордону є одним із пріоритетних завдань суверенної держави, що закріплено в Конституції України, Законі України «Про державний кордон України» та інших нормативно-правових актах¹.

В умовах правового режиму воєнного стану, запровадженого Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022, суспільна небезпека кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним перетинанням державного кордону, суттєво зросла. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України (стаття 332 КК України) не лише підриває порядок управління у сфері охорони державного кордону, а й утворює загрози мобілізаційному потенціалу держави, сприяє нерегулярній міграції та транснаціональній організованій злочинності.

Стаття 332 КК України встановлює кримінальну відповідальність за організацію, керівництво і сприяння незаконному переправленню осіб через державний кордон України, що вчиняється з прямим умислом. Відповідальність несе організатор або пособник кримінального правопорушення, тоді як особи, яких переправляють, зазвичай несуть адміністративну відповідальність.

Актуальність дослідження зумовлена складністю правозастосування та необхідністю правильного відмежування складу статті 332 КК України від суміжних кримінальних і адміністративних правопорушень. Помилки у кваліфікації таких діянь можуть призвести до необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності або, навпаки, до її уникнення.

Дослідження питання протидії незаконному переправленню осіб через державний кордон ґрунтовно досліджували такі вчені як Л. В. Дорош, Ю. Б. Курилюк, Я. О. Кушнір, Т. Б. Ніколаєнко, Т. Є. Огнєв, А. М. Притула, Ю. П. Степанова, М. І. Хавронюк та ін. Їхні наукові напрацювання створили теоретичне підґрунтя для подальшого поглибленого аналізу цієї проблематики, спрямованого на вдосконалення

¹ Шульга А. М., Цвіркун Н. Ю. (2016). Особливості складу злочинного незаконного переправлення осіб через державний кордон (стаття 332 КК України). *Форум права*. № 4. С. 331–337. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2016_4_54.pdf

національного законодавства та використання іноземного досвіду у цій сфері.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою цієї статті є наукове обґрунтування особливостей нормативного відмежування складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 332 КК України, від суміжних кримінальних правопорушень, а також визначення ключових критеріїв його правильного застосування в умовах воєнного стану.

Для досягнення поставленої мети у роботі використано комплекс методів кримінально-правового дослідження: системно-структурний метод, що дав змогу дослідити взаємозв'язки та складові елементи складу кримінального правопорушення; формально-юридичний метод для аналізу нормативного закріплення правових норм; порівняльно-правовий метод, який забезпечив зіставлення статті 332 КК України з іншими суміжними кримінальними та адміністративними нормами, зокрема статтями 149, 332-1, 332-2, 358 КК України. Крім того, застосовано логічний і критичний аналіз судової практики та наукових публікацій, що дозволило визначити проблемні питання правозастосування та запропонувати відповідні критерії відмежування складу кримінального правопорушення.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Правовою основою суспільної обумовленості незаконного переправлення осіб через державний кордон України є стаття 2 Конституції України¹, відповідно до якої суверенітет України поширюється на всю її територію, що в межах існуючого кордону є цілісною і неотторканною.

Згідно з визначенням, наведеним у статті 1 Закону України «Про державний кордон України»², під поняттям «державний кордон» розуміється лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії та визначає межі території України — суші, вод, надр і повітряного про-

¹ Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

² Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>

стору. Питання делімітації та демаркації державних кордонів вирішуються на міждержавному рівні.

З об'єктивної сторони незаконне переправлення осіб через державний кордон України — це кримінальне правопорушення із формальним складом, тобто вважається закінченим із моменту вчинення хоча б однієї із перерахованих у диспозиції статті 332 КК України¹ дій: 1) незаконне переправлення осіб через державний кордон України; 2) організація незаконного переправлення осіб через державний кордон України; 3) керівництво такими діями; 4) сприяння їх вчиненню порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод².

Диспозиція статті 332 КК України не завжди передбачає наявність особи, яка незаконно перетнула державний кордон України. Так, у випадку, якщо перевізнику (особі, яка переправляє) не вдалося з об'єктивних і незалежних від нього причин довести до кінця свій злочинний намір та особа не буде незаконно переправлена через державний кордон України, він буде нести відповідальність за статтею 332 КК України. Це стосується і випадків, коли особа вже перемістилась через державний кордон України чи особа, яка переправляється, не мала прямого умислу на незаконне перетинання державного кордону України³.

У випадку вчинення дій, спрямованих на незаконне переправлення особи через державний кордон України, особа, щодо якої здійснювалися такі дії, підлягає притягненню до адміністративної відповідальності за статтею 204-1 КУпАП⁴ за спробу незаконного перетинання державного кордону України.

Організація незаконного переправлення осіб через державний кордон України — це активні дії, які полягають у розробці планів, визна-

¹ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

² Терлецький Є. (2025). Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України. *Прикарпатський юридичний вісник*. № 3(62). С. 96–104. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2025.19>

³ Шульга А. М., Цвіркун Н. Ю. (2017). Підстави кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. № 1(15). С. 167–177. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d908b622-292e-4468-8c55-47f598509071/content>

⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

ченні місця, часу незаконного переправлення, пошуку співучасників, створенні організованої групи, фінансуванні, обіцянці тощо. Такі дії може включати окремі кримінально карані супутні дії, як-то наявність зброї (ст. 263 КК України), незаконне позбавлення волі (ст. 146 КК України), торгівля людьми (ст. 149 КК України) тощо¹.

Керівництво такими діями — активна діяльність по забезпеченню самого переправлення під час його вчинення: віддання певних команд, розстановка учасників, розподіл їх обов'язків тощо.

Під сприянням їх вчиненню порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод розуміють будь-які дії, що допомагають здійснити незаконне переправлення через державний кордон України. У той же час кримінальний закон дає вичерпний перелік способів сприяння: поради, вказівки, надання засобів або усунення перешкод.

Суб'єктивна сторона незаконного переправлення осіб через державний кордон України характеризується прямим умислом. Це зумовлено тим, що кримінальні правопорушення з формальним складом, до яких належить і незаконне переправлення осіб через державний кордон України, можуть бути вчинені виключно з прямим умислом. Прямим є умисел, коли особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), неминучу незаконність перетинання осіб через державний кордон України, і свідомо бажала його вчинити.

У цьому контексті варто додати, що при кваліфікації дій за статтею 332 КК України в кожному випадку потрібно встановлювати не лише форму та ступінь вини особи, а й конкретні епізоди, які вчиняються під час вчинення діяння, особу потерпілого. Визначальне значення має кваліфікація дій як того, хто переправляє, так і особи, яку переправляють².

¹ Шульга А. М., Цвіркун Н. Ю. (2017). Підстави кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. № 1(15). С. 167–177. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d908b622-292e-4468-8c55-47f598509071/content>

² Шульга А. М., Цвіркун Н. Ю. (2016). Особливості складу злочинного незаконного переправлення осіб через державний кордон (стаття 332 КК України). *Форум права*. № 4. С. 331–337. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2016_4_54.pdf

Мотиви не мають бути різними і на кваліфікацію не впливають. Проте у випадку наявного у особи корисливого мотиву кваліфікація відбувається за частиною третьою статті 332 КК України.

Суб'єктом незаконного переправлення осіб через державний кордон України визнається залежно від частини статті 332 КК України. Так, за частинами першою — третьою статті 332 КК України суб'єктами цього кримінального правопорушення можуть бути будь-які особи, які на момент вчинення злочину досягли 16-річного віку і громадяни України, особи без громадянства (апатриди), іноземці¹.

Частина друга статті 332 КК України передбачає притягнення до відповідальності спеціального суб'єкта статті 364 КК України. Так, за законом службовими особами визнаються особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають посади чи виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності². До таких осіб належать судді, державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, військовослужбовці, службові особи правоохоронних органів, а також інші особи, які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції відповідно до закону, зокрема службові особи міжнародних організацій тощо.

Відповідно до частини третьої статті 332 КК України кримінальна відповідальність настає у разі вчинення діянь, передбачених цією статтею, організованою групою або з корисливих мотивів, що належить до особливо кваліфікуючих ознак кримінального правопорушення.

Незаконне переправлення осіб через державний кордон України визнається вчиненням організованою групою у випадку, коли у його підготовці або безпосередньому здійсненні брали участь три чи більше осіб, які заздалегідь об'єдналися у стійке угруповання з метою вчинення зазначеного злочину чи інших кримінальних правопорушень, діяли за спільним планом із чітким розподілом ролей між учасни-

¹ Там само.

² Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

ками та усвідомлювали спрямованість своїх дій на досягнення єдиного злочинного результату¹.

У свою чергу, під корисливим мотивом слід розуміти випадки, коли винний, здійснюючи незаконне переправлення через державний кордон України, бажав одержати у зв'язку з цим протиправні матеріальні блага або обійти їх осіб (у т. ч. підприємств, установ, організацій), одержати чи зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат чи обов'язків або досягти іншої матеріальної вигоди². Для кваліфікації корисливих мотивів не має значення, чи досяг винний тієї матеріальної вигоди, якої він бажав, наприклад, коли той, хто переправляє, не зміг одержати належної матеріальної вигоди через відсутність майна, грошей або не встиг одержати майно, гроші, все одно буде склад даного кримінального правопорушення; оскільки мотивом незаконного переправлення через державний кордон України була користь³.

Слід зазначити, що аналіз складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 332 КК України, не може здійснюватися ізольовано від суміжних кримінально-правових норм. Адже, практика досудового розслідування та судового розгляду свідчить, що незаконне переправлення осіб через державний кордон України нерідко виступає не самостійною метою злочинної діяльності, а способом реалізації більш суспільно небезпечних посягань, зокрема торгівлі людьми.

Зокрема, стаття 149 КК України встановлює кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, що охоплює торгівлю людиною, а також вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання особи, вчинені з метою експлуатації із застосуванням примусу, викрадення, обману, шантажу, використання матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка здійснює контроль над потерпілим. Законодавець надає розширене визначення експлуатації людини, включаючи сексуальну

¹ Коржанський М. Й. (2007). Кваліфікація злочинів: навч. посіб. Вид. 3-тє, до пов. та переробл. Київ: Атіка, 572 с.

² Дорош Л. В., Федосєєв В. В. (2014). Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності державного кордону України : монографія. Х. : Право. 304 с.

³ Шульга А. М., Цвіркун Н. Ю. (2017). Підстави кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. № 1(15). С. 167–177. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d908b622-292e-4468-8c55-47f598509071/content>

та трудову експлуатацію, рабство і звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, боргову кабалу, вилучення органів, примусове жебрацтво, втягнення у кримінальну діяльність, використання у збройних конфліктах та інші форми грубого порушення прав і свобод людини.

Санкція вищевказаної статті передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 15 років, що свідчить про віднесення цього злочину до категорії особливо тяжких. Така кримінально-правова оцінка відповідає підвищеному рівню суспільної небезпеки торгівлі людьми як посягання не лише на свободу, честь і гідність особи, а й на фундаментальні права людини загалом.

Натомість, об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого статтею 332 КК України є, як зазначалось вище, встановлений порядок охорони та перетинання державного кордону, а не права та свободи конкретної особи як такої. Незважаючи на те, що незаконне переправлення може здійснюватися без мети подальшої експлуатації, на практиці такі дії нерідко виступають початковою стадією або супутнім елементом торгівлі людьми¹.

Принципова відмінність між зазначеними складами злочинів полягає у їх спрямованості та кримінально-правовій оцінці. Якщо стаття 149 КК України орієнтована на захист особи від експлуатації та сучасних форм рабства, то стаття 332 КК України має переважно публічно-правовий характер і спрямована на захист інтересів держави у сфері міграційної та прикордонної безпеки. При цьому санкції статті 332 КК України є істотно м'якшими, що створює ризик підміни кваліфікації більш суспільно небезпечних діянь, пов'язаних з торгівлею людьми, менш тяжким складом незаконного переправлення осіб через державний кордон України.

Сучасна практика виявила, що окремі форми незаконного переправлення осіб через державний кордон набувають особливо небезпечного характеру та потребують більш диференційованої кваліфікації². Саме це зумовило введення до КК України статей 332-1 і 332-2, які деталізують окремі види правопорушень, пов'язаних із незаконним

¹ Терлецький Є. (2025). Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України. *Прикарпатський юридичний вісник*. № 3(62). С. 96–104. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2025.19>

² Там само.

переправленням, та передбачають більш диференційовану кримінально-правову відповідальність.

Зокрема, незаконне перетинання державного кордону України (ст. 332-2 КК України) відрізняється й від такого діяння, як незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України). Хоча в останньому випадку також відбувається фізичне переміщення особи через державний кордон України, однак, на відміну від його перетинання, переправлення характеризується тим, що одна особа організовує чи сприяє тому, щоб інша особа (інші особи) перетнула (перетнули) державний кордон України.

Тобто переправлення, на відміну від перетинання державного кордону, характеризується такою властивістю, як опосередкованість, що має першочергове значення для кримінально-правового забезпечення прикордонної безпеки України.

Перетинання ж державного кордону України характеризується безпосереднім фізичним переміщенням особи через державний кордон України, яке саме по собі є кримінально караним, якщо здійснюється в незаконний спосіб та/або зі злочинною метою.

Також, науковці вважають, що до кримінальних правопорушень, пов'язаних з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, не слід відносити кримінальне правопорушення, передбачене статтею 332-1 КК України, в якій передбачається кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

Ю. Б. Курилюк, відповідаючи на питання В. В. Федосєєва, яке останній поставив у своїй науковій публікації, а саме: «...чи можна розглядати лінію, яка проходить між материковою Україною та тимчасово окупованою територією АР Крим, як лінією, яка визначає межі території України?», абсолютно обґрунтовано відповідає, що «державний кордон України в межах ТОТ України на сьогодні так і залишився у тих самих межах, що був до окупації, однак вони змінили свій правовий статус на «межі тимчасово окупованої території». Відповідно не можна погодитися з точкою зору інших вчених, зокрема Т. Є. Огнева, який вважає, що місцем порушення порядку в'їзду на тимчасово оку-

повану територію України або виїзду з неї є адміністративний кордон з тимчасово окупованою територією України¹.

Адміністративного кордону в цьому сенсі не було раніше, немає його й сьогодні в умовах війни з Україною, коли між тимчасово окупованими територіями України проходить зона бойових дій.

Сучасні дослідження кримінально-правових складів, передбачених статтями 332, 332¹ та 332² КК України, свідчить, що значна частина кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним переправленням осіб через державний кордон, супроводжується додатковими протиправними діями. Зокрема, правопорушники часто складають, використовують або передають завідомо підроблені документи, що є способом реалізації основного складу кримінального правопорушення та підвищує його суспільну небезпечність. Така практика закономірно відслідковується у контексті статті 358 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за підроблення та використання підроблених документів, що дозволяє комплексно оцінити механізми вчинення правопорушень у сфері незаконного перетинання державного кордону².

Важливо підкреслити, що діяння, передбачені статтею 358 КК України, не є самостійним незаконним переправленням осіб і не передбачають злочинної мети щодо переміщення осіб. Вони виконують допоміжну функцію, полегшуючи або супроводжуючи вчинення основного кримінального правопорушення за статтею 332 КК України і, відповідно, потребують додаткової кримінально-правової оцінки.

Таким чином, головна відмінність між цими статтями полягає у предметі охорони й об'єкті посягання: стаття 332 КК України спрямована на протидію фактичному переміщенню осіб незаконним шляхом, тоді як стаття 358 КК України захищає достовірність документальних засобів, що можуть використовуватися як інструмент у процесі незаконного переправлення. У практичному аспекті це означає, що під час

¹ Курилюк Ю. Б. (2020). Адміністративно-правові та кримінологічні засади забезпечення правопорядку в прикордонній сфері України: дис. ... д-ра юрид. наук. спец.: 12.00.07, 12.00.08 / ВНЗ «Нац. акад. управ.», Класичний приват. ун-т. Київ–Запоріжжя. 472 с.

² Харченко І. Є. (2024). Система кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. Вип. 85, Ч. 3. С. 339–345. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.53>

розслідування необхідно виділяти два окремі кримінально-правові об'єкти — безпосереднє переправлення осіб та підробку документів, що його супроводжує.

IV. ВИСНОВКИ

Незаконне переправлення осіб через державний кордон України є кримінальним правопорушенням публічно-правового характеру, спрямованим на порушення встановленого порядку охорони та перетинання державного кордону, суспільна небезпечність якого істотно зростає в умовах воєнного стану. Вчинення таких діянь підриває ефективність функціонування системи прикордонної безпеки, створює додаткові ризики для обороноздатності держави, сприяє розвитку нелегальної міграції та формує передумови для поширення організованих транснаціональних форм злочинної діяльності.

Ключовою ознакою складу цього кримінального правопорушення виступає опосередкований характер злочинної діяльності, що полягає в організації, керівництві або сприянні незаконному переміщенню інших осіб через державний кордон України, незалежно від фактичного завершення такого переміщення. Формальний склад кримінального правопорушення зумовлює визнання його закінченим з моменту вчинення передбачених диспозицією статті 332 КК України дій, що обумовлює особливу роль встановлення прямого умислу та характеру участі кожного суб'єкта у злочинному механізмі.

Правильна кваліфікація діянь, передбачених статтею 332 КК України, потребує чіткого нормативного відмежування від суміжних кримінальних і адміністративних правопорушень за об'єктом посягання, способом вчинення, формою вини та спрямованістю умислу. Особливе значення у цьому контексті має розмежування незаконного переправлення осіб із безпосереднім незаконним перетинанням державного кордону, порушенням порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, торгівлею людьми, а також іншими кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою. Недотримання зазначених критеріїв призводить до істотних помилок у правозастосуванні, зокрема до необґрунтованого заниження або, навпаки, надмірного розширення меж кримінальної відповідальності.

Забезпечення єдності правозастосовної практики у справах про незаконне переправлення осіб через державний кордон України є необхідною умовою ефективного кримінально-правового захисту національної безпеки, дотримання принципів законності та справедливості кримінальної відповідальності, а також формування сталої та прогнозованої судової практики, здатної адекватно реагувати на сучасні виклики у сфері охорони державного кордону України.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Дорош Л. В., Федосєєв В. В. (2014). Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності державного кордону України : монографія. Х. : Право. 304 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Коржанський М. Й. (2007). Кваліфікація злочинів: навч. посіб. Вид. 3-тє, до пов. та переробл. Київ: Атіка, 572 с.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Курилюк Ю. Б. (2020). Адміністративно-правові та кримінологічні засади забезпечення правопорядку в прикордонній сфері України: дис. ... д-ра юрид. наук. спец.: 12.00.07, 12.00.08 / ВНЗ «Нац. акад. управ.», Класичний приват. ун-т. Київ-Запоріжжя. 472 с.
7. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>
8. Терлецький Є. (2025). Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України. *Прикарпатський юридичний вісник*. № 3(62). С. 96–104. URL: <https://doi.org/10.32782/руув.v3.2025.19>
9. Харченко І. Є. (2024). Система кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Вип. 85, Ч. 3. С. 339–345. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.53>
10. Шульга А. М., Цвіркун Н. Ю. (2016). Особливості складу злочинного незаконного переправлення осіб через державний кордон (стаття 332 КК України). *Форум права*. № 4. С. 331–337. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2016_4_54.pdf
11. Шульга А. М., Цвіркун Н. Ю. (2017). Підстави кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. № 1(15). С. 167–177. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d908b622-292e-4468-8c55-47f598509071/content>

REFERENCES

1. Code of Ukraine on Administrative Offenses of December 07, 1984 No. 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> [in Ukrainian].
2. Constitution of Ukraine of June 28, 1996 No. 254k/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian].

3. Criminal Code of Ukraine of April 05, 2001 No. 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
4. Dorosh L. V., Fedoseyev V. V. (2014). Kryminalna vidpovidalnist za porushennya nedotorkannosti derzhavnoho kordonu Ukrayiny [Criminal liability for violation of the inviolability of the state border of Ukraine]. Kharkiv: Pravo. 304 p. [in Ukrainian].
5. Kharchenko I. E. (2024). Systema kryminalnykh pravoporushen, shcho pov'yazani z peretynnannam derzhavnoho kordonu Ukrayiny nezakonnym sposobom ta/abo zi zlochynnoyu metoyu [System of criminal offenses related to crossing the state border of Ukraine illegally and/or with criminal intent]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series LAW*. Issue 85, Vol. 3. pp. 339–345. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.53> [in Ukrainian].
6. Korzhanskiy M. Y. (2007). Kvalifikatsiya zlochyniv [Qualification of crimes]. 3rd ed., revised and reprinted. Kyiv: Atika, 572 p. [in Ukrainian].
7. Kurylyuk Yu. B. (2020). Administrativno-pravovi ta kryminolohichni zasady zabezpechennya pravoporyadku v prykordonnii sferi Ukrayiny [Administrative-legal and criminological principles of ensuring law and order in the border area of Ukraine]: dissertation ... DSc in Law. Special: 12.00.07, 12.00.08 / National Academic of Management, Classical Private University of Kyiv-Zaporizhzhia. 472 p. [in Ukrainian].
8. On the State Border of Ukraine: Law of Ukraine of November 04, 1991 No. 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text> [in Ukrainian].
9. Shulga A. M., Tsvirkun N. Yu. (2016). Osoblyvosti skladu zlochynnoho nezakonnogo perepravlennya osib cherez derzhavnyy kordon (stattya 332 KK Ukrayiny) [Peculiarities of the Criminal Code of Ukraine on the Illegal Trafficking of Persons Across the State Border (Article 332 of Criminal Code of Ukraine)]. *Forum of Law*. No. 4. pp. 331–337. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2016_4_54.pdf [in Ukrainian].
10. Shulga A. M., Tsvirkun N. Yu. (2017). Pidstavy kryminalnoyi vidpovidalnosti za nezakonne perepravlennya osib cherez derzhavnyy kordon Ukrayiny [Grounds for criminal liability for illegal smuggling of persons across the state border of Ukraine]. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*. No. 1(15). pp. 167–177. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d908b622-292e-4468-8c55-47f598509071/content> [in Ukrainian].
11. Terlets'kyi E. (2025). Problemy prytyahnennya do kryminalnoyi vidpovidalnosti za nezakonne perepravlennya osib cherez derzhavnyy kordon Ukrayiny [Problems of bringing to criminal liability for illegal smuggling of persons across the state border of Ukraine]. *Precarpathian Legal Bulletin*. No. 3(62). pp. 96–104. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2025.19> [in Ukrainian].

EDITORIAL OFFICE ADDRESS

(room 210) 15 Ushinsky St., Kyiv, Ukraine, 03151
tel.: (044) 242-10-84; (044) 242-10-74; e-mail: migrlaw@gmail.com

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

Україна, 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15, к. 210
тел.: (044) 242-10-84; (044) 242-10-74; e-mail: migrlaw@gmail.com

Підписано до друку 28.11.2025. Замовлення № __. Папір офсетний. Друк офсетний.
Наклад 50 прим. Формат 60×84/16 Віддруковано ВД «Дакор» м. Київ, пр-т Берестейський, 56.
Свід. ДК № 4349 від 05.07.2012